

Risicofactoren en behoeftes bij voortijdig schoolverlaters: basis voor interventie?

Universiteit Utrecht

Eline Cornelia Maria Heppe (3812375)

Masterthesis Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken

Universiteit Utrecht aan de Faculteit Sociale Wetenschappen

Pedagogische en Onderwijskundige Wetenschappen

Thesisbegeleider: Monique van Londen

25 Juni 2012

Abstract

Objective: School-dropout represents a major societal problem, mainly derived from the costs associated with early school leave. Therefore the Dutch government wants to reduce the number of school drop-outs over the coming years. To be able to prevent students from dropping-out of school, development of effective intervention programs is essential. Thus far, results on risk factors of dropping-out of school and the needs of school drop-outs are unknown in the region of Arnhem.

Methods: We conducted 18 semi-structured interviews amongst professionals, to investigate the major risk factors and needs of school drop-outs in the region of Arnhem. Also, an existing intervention program, Scoren door Scholing, focused on school drop-outs is evaluated.

Results: Analysis of the interviews showed that drop-outs perform less at school mainly due to the complexity and diversity of their personal problems, like a lack of motivation, performance anxiety and a negative self-image. Apart from that, drugs abuse and money problems play a large role. Furthermore, familial problems, such as divorce and a lack of parental involvement at school seemed important risk factors of school drop-out. In addition, the social surrounding of young people provides them with tempting opportunities. As a result, school is no longer a priority to them. Intensive personal guidance within the school seemed to be a keystone in preventing drop-out in students at high risk. The project, Scoren door Scholing, focused on school drop-outs, has as a mayor advantage, which is the opportunity to intervene from within a soccer club.

Conclusion: Personal, familiar, drugs and money related problems as well as a tempting environment are major risk factors of school drop-out. Future research should focus on developing an evidence-based intervention program targeting these risk factors and needs to prevent school drop-outs from occurring.

Keywords: Drop-outs, Arnhem, Risk factors, Needs, Intervention.

Samenvatting

Aanleiding: Voortijdig schoolverlaten is een groot maatschappelijk probleem, voornamelijk door de hoge kosten die daarbij gemoeid zijn. Daarom moet volgens de Nederlandse overheid het aantal voortijdig schoolverlaters in de komende jaren afnemen. Effectieve interventies gericht op voortijdig schoolverlaten zijn van belang om te voorkomen dat jongeren voortijdig schoolverlaten. Tot op heden is er nog geen onderzoek gedaan naar de risicofactoren en behoeftes van voortijdig schoolverlaters in de regio Arnhem. Methode: Door middel van half gestructureerde interviews bij 18 professionals uit de regio Arnhem zijn de risicofactoren en behoeftes van voortijdig schoolverlaters bevraagd. Een bestaande interventie, Scoren door Scholing, gericht op voortijdig schoolverlaten is geëvalueerd. Resultaten: Voortijdig schoolverlaters presteren vooral minder op school door de complexiteit en diversiteit aan persoonlijke problemen, zoals ongemotiveerdheid, faalangst en een negatief zelfbeeld. Drugsgebruik en schulden spelen bij voortijdig schoolverlaten een grote rol. Daarnaast is ook de problematiek binnen het gezin van invloed op voortijdig schoolverlaten; zoals echtscheiding en een geringe ouderbetrokkenheid. Ook worden voortijdig schoolverlaters geconfronteerd met verleidingen uit hun sociale omgeving, waardoor school voor hen niet op de eerste plaats komt. Intensieve persoonlijke begeleiding op school blijkt een belangrijke factor te zijn om te voorkomen dat jongeren voortijdig stoppen met school. Het project Scoren door Scholing, gericht op voortijdig schoolverlaters, intervenueerde vanuit een voetbalclub door middel van dag besteding. De veranderende doelgroep en de geringe betrokkenheid vanuit de voetbalclub vormde een uitdaging. Conclusie: Persoonlijke, familiere, drugs en geld problemen en verleidingen uit de sociale omgeving zijn grote risico's voor voortijdig schoolverlaten. Toekomstig onderzoek zou zich moeten richten op het ontwikkelen van evidence-based interventies gericht op de risicofactoren en behoeftes van voortijdig schoolverlaters.

Sleutelwoorden: Voortijdig schoolverlaten, Arnhem, Risicofactoren, Behoeftes, Interventie.

Inleiding

Voortijdig schoolverlaten staat al jaren hoog op de politieke en maatschappelijke agenda. De maatschappelijke Stichting Vitesse Betrokken richtte zich middels het project 'Scoren door Scholing' op voortijdig schoolverlaten. In dit artikel staat de onderzoeksvraag centraal; welke risicofactoren en behoeftes van jongeren spelen een rol bij voortijdig schoolverlaters? Hoe kan hier in de toekomst op worden ingespeeld bij het ontwikkelen van een interventie voor voortijdig schoolverlaten?

Voortijdig schoolverlaten: wettelijk kader

Volgens de overheid ondervinden in Nederland veel jongeren problemen in hun leerloopbaan. Hierdoor stoppen zij te vroeg met hun opleiding en behalen ze geen startkwalificatie. Wanneer jongeren in Nederland een startkwalificatie behalen, hebben ze een beter perspectief op de arbeidsmarkt en in de samenleving. Dit is niet alleen goed voor de jongere maar ook voor de economie. Hoewel de laatste jaren het aantal voortijdig schoolverlaters gedaald is van 52.681 leerlingen in het schooljaar 2005/2006 naar 39.941 leerlingen in het schooljaar 2009/2010, moet dit aantal in 2016 gedaald zijn tot maximaal 25.000 leerlingen. (Rijksoverheid, 2011).

Leerplicht De leerplichtwet is in 1900 opgesteld omdat alle kinderen in Nederland recht hebben op onderwijs. Kinderen moeten verplicht naar school vanaf 5 jaar tot het schooljaar waarin het kind 16 wordt. Ouders zijn verplicht hun kind in te schrijven op een school en ervoor te zorgen dat het kind naar school gaat. De leerplichtwet geldt voor iedereen die in Nederland woont, dus ook voor kinderen met een niet-Nederlandse nationaliteit, asielzoekers en een kind dat illegaal in Nederland verblijft (Rijksoverheid, 2011).

Kwalificatieplicht Naast de Leerplichtwet is vanaf 2007 de kwalificatieplicht ingesteld. Hierbij geldt dat kinderen de plicht hebben om vanaf hun vijfde jaar tot hun 18e jaar een startkwalificatie te behalen. Beide wetten zijn opgesteld om jongeren voor te bereiden op de maatschappij en de arbeidsmarkt. De kwalificatieplicht is tevens in het leven geroepen om te voorkomen dat jongeren voortijdig uitvallen, zonder diploma. Een startkwalificatie bestaat uit een Havo, VWO, MBO (niveau 2 of hoger) diploma. Deze startkwalificatie is het minimale onderwijsniveau nodig om een baan te vinden of om in aanmerking te komen voor een uitkering. Het zou de opstap moeten zijn voor een (goede) baan en voldoende inkomen voor een volwaardige sociale plek in de samenleving (De Vries, Wolbers & van der Velden, 2004). Een leerling moet tot 18 jaar iedere dag naar school of kiest een combinatie van leren en werken. Ook voor de kwalificatieplicht geldt dat jongeren met een andere nationaliteit, en nieuwkomers (illegalen, asielzoekers en vreemdelingen) onder deze wet vallen (Rijksoverheid, 2011).

Registratieplicht Daarnaast heeft iedere gemeente een registratieplicht. Dit geldt voor jongvolwassenen die tussen de 18 en 23 jaar oud zijn en nog geen startkwalificatie hebben behaald. Deze jongvolwassenen vallen niet meer onder de kwalificatieplicht, maar ze worden nog wel bij de gemeente gemeld als zij stoppen met school. Het doel van deze registratie is hen te begeleiden bij het behalen van een startkwalificatie. Deze registratieplicht creëert voor deze jongvolwassenen een grotere kans om terug te stromen naar het onderwijs en hun startkwalificatie te behalen (Rijksoverheid, 2011)

Definitie Voortijdig schoolverlaters zijn jongeren die voor hun 16e jaar het onderwijs verlaten en jongeren die voor hun 18e jaar voortijdig stoppen met school en nog geen startkwalificatie hebben behaald voor hun 23e levensjaar.

Gevolgen voortijdig schoolverlaten

Individuele gevolgen

Voortijdig schoolverlaten heeft negatieve gevolgen voor de individuele persoon en wordt in het algemeen als een negatieve gebeurtenis in het leven van jongeren beschouwd (Traag & Velden, 2011). Ten eerste ontstaat er voor hen een grotere kans op werkloosheid en is er minder werkgelegenheid dan voor leerlingen met een startkwalificatie. Hierbij is de kans groot dat jongeren delinquent gedrag ontwikkelen, waardoor de arrestatiepercentages hoog zijn onder voortijdig schoolverlaters (Drapela, 2006). Daarnaast is gebleken dat jongeren die voortijdig schoolverlaten een hogere prevalentie kennen om illegale en legale middelen te gebruiken (Drapela, 2006). Zelfs leerlingen die terugkeren naar school, nadat zij school voortijdig hadden verlaten hebben meer kans op het gebruik van middelen (Swain, Beauvais, Chavez & Oetting, 1997). Fagan en Pabon (1990) geven aan dat voortijdig schoolverlaten samenhangt met middelengebruik en delinquent gedrag. Leerlingen die voortijdig schoolverlaten komen vaker in contact met drugs, daarbij hebben mannelijke leerlingen een extra groot risico. Hieruit kan geconcludeerd worden dat voortijdig schoolverlaten sociale en economische consequenties heeft voor jongeren (Lassard et al., 2008).

Maatschappelijke gevolgen

Voortijdig schoolverlaten heeft niet alleen gevolgen voor het individu, zoals hierboven beschreven, maar het heeft ook gevolgen voor de maatschappij. Het vergroot het risico op werkloosheid en laagbetaald werk (Traag & Velden, 2011). Hierdoor kosten jongeren die voortijdig schoolverlaten de maatschappij veel geld; zij hebben een grotere kans om in aanraking te komen voor publieke subsidies, die betaald worden vanuit belastinggelden. Mochten deze voortijdig schoolverlaters toch een baan vinden dan zijn dit vaak laagbetaalde banen welke weinig belastinggeld opleveren voor de overheid. Naast deze kostenpost zijn er nog andere redenen waarom voortijdig schoolverlaters veel geld kosten; zoals een grotere kans op gezondheidsproblemen, sneller betrokken

zijn bij criminele activiteiten en vaker afhankelijk zijn van liefdadigheidsinstellingen (Rumberger, 2001).

Omvang voortijdig schoolverlaten regio Arnhem

Onder de RMC- regio Arnhem (Regionale Meld- en Coördinatiefunctie) voor voortijdig schoolverlaten vallen de volgende woongemeenten: Arnhem, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Rijnwaarden, Duiven, Westervoort en Zevenaar. Zoals eerder beschreven, zijn de gemeentes binnen de RMC regio verplicht om voortijdig schoolverlaters tot en met 23 jaar te registreren en te begeleiden, zodat deze jongeren een kans krijgen om alsnog een startkwalificatie te behalen (De Rijk, 2010).

Middelbaar beroepsonderwijs (MBO) in de regio Arnhem

In het schooljaar 2009-2010 zijn er in de RMC regio Arnhem 1.280 jongeren die voortijdig het Beroepsonderwijs en Volwassenenonderwijs (BVE) hebben verlaten. Dit is een stijging ten opzichte van het voorgaande jaar; toen waren dit 1.156 leerlingen, zie tabel 1.

Tabel 1
Aantal vroegtijdig schoolverlaters in RMC regio Arnhem.

BVE-instelling	Schooljaar 2009-2010	Schooljaar 2008-2009
ROC A12	214	140
Rijn IJssel	860	835
Overige BVE instellingen	206	181
Totaal	1.280	1.156

De gemiddelde leeftijd van jongeren die uit het middelbaar beroepsonderwijs stromen in de RMC regio Arnhem ligt tussen de 18 en 22 jaar. De kwalificatieplicht heeft gezorgd voor een afname van het aantal jonge voortijdig schoolverlaters van 52 procent in schooljaar 2006/2007 tot 20 procent in schooljaar 2007/2008. Hierdoor ligt het kritieke punt nu bij de 18e verjaardag, omdat jongeren dan niet meer kwalificatieplichtig zijn (De Rijk, 2010).

Meer dan de helft van de voortijdig schoolverlaters, 681 jongeren, is woonachtig in de gemeente Arnhem. Met Rheden en Lingewaard als hoogst scorende randgemeenten. Van de 1.280 gemelde jongeren van het MBO zijn is 56.6 procent man en 43.3 procent vrouw. De meerderheid van de jongeren stroomt uit bij de beroepsopleidende leerweg (BOL), namelijk 82.4 procent. Over de schooljaren heen vallen de jongeren het meest uit in het eerste schooljaar (77.3 procent). Van de

gemelde voortijdig schoolverlaters volgde de grootste groep een opleiding op niveau twee van het MBO, zoals vermeld in tabel 2.

Tabel 2

Aantal voortijdig schoolverlaters per MBO niveau

	Aantal 2009-2010	Percentage 2009-2010
Niveau 1	184	14.4
Niveau 2	467	36.5
Niveau 3	244	19.9
Niveau 4	331	25.9
Onbekend	54	3.3
Totaal	1.280	100

Het merendeel van de voortijdig schoolverlaters is autochtoon. Van het totaal is 17.1 procent allochtoon en in deze groep is net iets meer dan de helft man. De groep allochtone vroegtijdig schoolverlaters bestaat voor 22.4 procent uit jongeren van Turkse afkomst, daarvan woont 78.1 procent in Arnhem (De Rijk, 2010).

De belangrijkste reden om met een MBO opleiding te stoppen is het maken van de verkeerde studiekeuze (32.7 procent). Deze verkeerde keuze houdt dan vooral in, dat de inhoud van de opleiding niet beantwoordt aan de verwachtingen. Verder geeft 15.9 procent aan dat ze door speciale omstandigheden genoodzaakt zijn de opleiding stop te zetten. Enkele overige redenen zijn dat jongeren geen leerwerkplek kunnen vinden of werken en leren niet willen combineren (De Rijk, 2010).

Voortgezet onderwijs in de regio Arnhem

In totaal zijn er in de RMC regio Arnhem 190 jongeren die het voortgezet onderwijs in het schooljaar 2009-2010 voortijdig hebben verlaten. Dit is een stijging van 8 procent in vergelijking met het schooljaar ervoor; toen 176 jongeren het voortgezet onderwijs voortijdig verlieten. De gemiddelde leeftijd van deze jongeren is 17.8 jaar. 66.8 procent van hen is man en 33.2 procent is vrouw. De voortijdig schoolverlaters op het voortgezet onderwijs zijn voor 14.7 procent allochtoon. Ook bij het voortgezet onderwijs is meer dan de helft van de jongeren afkomstig uit Arnhem.

De afgelopen jaren hadden de redenen voor jongeren om het voortgezet onderwijs voortijdig te verlaten in regio Arnhem voornamelijk betrekking op gebrek aan advies en begeleiding bij de studie en schoolkeuzeproblematiek. In het schooljaar 2009-2010 is dat sterk afgenomen en ligt het percentage op 14.2 procent. Psychiatrische of persoonlijkheidsproblematiek is bij 18.4 procent van

jongeren de reden en is daarmee de belangrijkste oorzaak van voor voortijdig schoolverlaten in het voortgezet onderwijs (De Rijk, 2010).

Risicofactoren voortijdig schoolverlaten: oorzaken

In deze sectie worden de risicofactoren en behoeftes beschreven naar de indeling van het ecologische ontwikkelingsmodel van Bronfenbrenner (1979). Risicofactoren zijn kenmerken die de kans op voortijdig schoolverlaten vergroten. Volgens Bronfenbrenner wordt de ontwikkeling bepaald door wederzijdse aanpassingen tussen het opgroeiende kind en de omgeving. Deze omgeving wordt weergegeven in een model bestaande uit verschillende niveaus. Het eerste niveau, genaamd microniveau, gaat in op de persoonsgebonden factoren van de jongere en het gezin. Daarna volgt het mesoniveau waar de relatie van de school en de sociale omgeving tot voortijdig schoolverlaten wordt weergegeven. Als laatste komt het macroniveau waar de arbeidsmarkt wordt beschreven.

Persoonsgebonden factoren

Rumberger (2001) vond dat jongeren een aantal redenen hebben om school te verlaten. Ten eerste kunnen persoonsgebonden factoren een rol spelen bij het voortijdig schoolverlaten. Studentbetrokkenheid is daarbij één van de bepalende kenmerken en deze persoonsgebonden factor bestaat uit twee onderdelen. Ten eerste heeft een leerling tijdens de schoolperiode een bepaalde academische betrokkenheid, wat gericht is op het leren zoals schoolactiviteiten, opdrachten en examens. Daarnaast is er de betrokkenheid op het sociale en informele aspect van de school, zoals schoolvrienden en leerling-leerkracht relatie. Beide soorten betrokkenheid kunnen de oorzaak zijn van voortijdige schooluitval (Rumberger, 2001).

Verder zijn er ook een aantal karaktereigenschappen van invloed zijn op schoolsucces, zoals nauwkeurigheid en openheid (Jong, Vendel & Hoekstra, 2002). De eigenschap zorgvuldigheid, één van de Big Five persoonlijke eigenschappen, is een grote voorspeller voor hoge onderwijsprestaties. Dit houdt in dat leerlingen met deze eigenschap verantwoordelijk, onafhankelijk, georganiseerd en vastberaden zijn. Leerlingen met een hoge score op zorgvuldigheid werken over het algemeen harder en hebben een grotere kans om hun studie af te ronden (Bragt, Bakx, Bergen & Croon, 2011). Met betrekking tot de overige vier eigenschappen van de Big Five (emotionele stabiliteit, openheid voor ervaringen en goed aardigheid) zijn wisselende resultaten gevonden (Bragt, et al., 2011). Er wordt verwacht dat leerlingen die hoog scoren op openheid voor ervaringen een grote kans hebben succesvol een studie af te ronden. Een verklaring hiervoor is dat deze leerlingen open staan voor nieuwe ervaringen en flexibel, nieuwsgierig en creatief te werk gaan (Bragt, et al., 2011).

Gedragsproblemen zijn van grote invloed op voortijdig schoolverlaten. Voordat een leerling voortijdig uitstroomt, heeft deze meestal een lange geschiedenis van ordeverstoringen, nablijven en

schorsingen achter de rug. Daarnaast is er regelmatig sprake van psychosociale problemen bij deze leerlingen; ze hebben een gebrek aan sociale vaardigheden of emotionele problemen (Rooij, Pass & van den Broek, 2010). Daarbij komt dat deze leerlingen geregeld in aanraking komen met politie en justitie en is een strafrechtelijke achtergrond een risicofactor voor voortijdig schoolverlaten.

Bij onderzoeken in Noord-Amerika worden drugs en alcoholmisbruik regelmatig aangewezen als grote risicofactoren en voorspeller voor voortijdig schoolverlaten, terwijl in Nederlands onderzoek hier niets expliciet over wordt gemeld (Rooij, et al., 2010). De kans dat leerlingen voortijdig schoolverlaten is kleiner wanneer zij een bepaald vermogen of financiële zekerheid hebben. Leerlingen met schulden hebben een grotere kans om voortijdig te stoppen met school. Schreiner en Sherraden (2005) constateren dat schulden en armoede kan worden gerelateerd aan voortijdig schoolverlaten.

Bij jongeren die voortijdig schoolverlaten is er regelmatig sprake van multiproblematiek. Dit betekent dat jongeren vaak langdurig te maken hebben met twee of meerder problemen op, onder andere, economisch, cultureel, normatief en psychosociaal gebied. Deze meervoudige problematiek hangt vaak samen en versterkt elkaar waardoor jongeren niet meer in staat zijn om de problemen op te lossen of te beheersen. Hierdoor is het voor jongeren met multiproblematiek moeilijk om deel te nemen aan het onderwijs of de arbeidsmarkt (Bosselaar, Maurits, Molenaar-Cox & Prins, 2010).

Gezin gerelateerde factoren

Één van de belangrijkste factoren voor schoolsucces is de gezinsachtergrond. Een structurele factor die van invloed is op voortijdig schoolverlaten is de sociale economische status van het gezin, welke vaak wordt gemeten aan de hand van opleiding en inkomen van de ouders (Rumberger, 2001). De hoeveelheid tijd en geld die ouders investeren in hun kinderen is afhankelijk van hun inkomen en opleidingsniveau. Bijvoorbeeld ouders met een hoger inkomen laten hun kinderen sneller naar een bibliotheek, museum of naar bijscholingscursussen gaan, wat bijdraagt aan de ontwikkeling van hun kind (Rumberger, 2001). Verder kunnen ouders met een laag inkomen niet altijd ervoor zorgen dat hun kinderen over de materialen beschikken die kunnen bijdragen aan schoolsucces, zoals een boekentas, woordenboek, schriften en pennen. Een laag inkomen bij ouders verklaart voor 50 procent lagere onderwijsprestaties bij de kinderen (Astone & McAnahan, 1991). Niet alleen inkomen, maar ook de vooropleiding van de ouders speelt een rol bij voortijdig schoolverlaten. Ouders die hoogopgeleid zijn, hechten meer waarde aan een hoge opleiding van hun kinderen (Traag & van de Velden, 2011). Voortijdig schoolverlaters hebben vaak ouders die zelf voortijdig gestopt zijn met school (Gleason & Dynarski, 2002).

Verder heeft de samenstelling van het gezin invloed op schoolsucces. Kinderen uit een eenoudergezin hebben een grotere kans om voortijdig school te verlaten dan kinderen uit tweoudergezinnen. Dit komt doordat kinderen uit een eenoudergezin minder sociaal contact maken met volwassenen; namelijk maar met één ouder of met één van de ouders (Traag & van der Velden,

2011). Kinderen die opgroeien bij beide ouders hebben een grotere kans om een diploma te behalen op de middelbare school en door te stromen naar MBO, HBO of WO. Daarnaast halen kinderen met gescheiden ouders lagere cijfers tijdens hun schoolcarrière en hebben zij meer moeite met autoriteiten binnen school (Asthone & McInahan, 1991). Hiervan is vooral sprake, wanneer een conflictscheiding zich voordoet in het gezin of bij een sterke afname van het inkomen van één van de ouders. Kinderen uit een groot gezin hebben daarentegen meer sociaal contact en sociale druk waardoor er een minder grote kans is op voortijdig schoolverlaten (Rumberger, 2001).

De relatie van de kinderen met de ouders heeft invloed op voortijdig schoolverlaten. Ouders kunnen een positieve invloed hebben door het goed en gedoseerd monitoren van de schoolresultaten van hun kinderen, maar zij kunnen ook een negatieve invloed hebben door te veel autoritaire controle uit te oefenen op de schoolresultaten (Verdugo, 2011).

Stress in het gezin heeft een grote invloed op het schoolsucces van kinderen. De meest voorkomende stresssituaties in een gezin zijn: middelengebruik, gezinsconflicten, gezondheids- en geldproblemen (Verdugo, 2011). Regelmatig spelen er meerdere problemen bij een gezin waardoor de stress toeneemt. De multiproblematiek in het gezin heeft invloed op de onderwijsprestaties van het kind. Deze gezinnen kennen problemen op meerdere levensdomeinen, (verslavingsproblematiek, gedragsproblematiek, psychische problematiek etc.) waardoor aansluiting tot de maatschappij wordt gemist (Ghesquière, 1993)

School gerelateerde factoren

Ten derde zijn er schoolfactoren die een risico kunnen zijn. Zo geven leerlingen aan dat ze school verlaten, omdat ze school niet meer leuk of interessant vinden. Verder wordt aangegeven dat falen gedurende de schoolloopbaan en niet overweg kunnen met de leraar, oorzaken zijn voor voortijdig schoolverlaten (Rumberger, 2001). Op Nederlandse scholen is gebleken dat ook organisatorische of curriculaire problemen op school een oorzaak kunnen zijn. Zo blijkt dat leerlingen op een school met verschillende etnische achtergronden een grotere kans maken om school voortijdig te verlaten. Enkele redenen hiervoor zijn dat leerlingen de taal niet beheersen, over minder culturele middelen beschikken en meestal komen deze leerlingen uit lagere sociale milieus. Ook blijkt dat scholen met gemengde etnische culturen zich vaak bevinden in de stedelijke gebieden en daarom minder succesvol zijn (Traag & van de Velden, 2011, Rooij, et al., 2010).

Ook de grootte van de school heeft invloed op voortijdig schoolverlaten. Leerlingen op grotere scholen hebben meer kans op voortijdig schoolverlaten dan leerlingen die op een kleine school les krijgen (Verdugo, 2011). Verder is er ook nog een relatie tussen schoolniveau en uitval. Dit betekent dat bij scholen met een lager onderwijs niveau er ook meer leerlingen voortijdig uitstromen (Rooij, et al., 2010).

Factoren gerelateerd aan de sociale omgeving

Zoals hiervoor al aangegeven speelt de sociale factor een rol bij schoolsucces. Vriendschap levert een grote bijdrage aan deze sociale factor. Op twee manieren kunnen vriendschappen bijdragen aan het risico dat leerlingen school voortijdig verlaten. Ten eerste vriendschapsverwerping en ten tweede delinquente vrienden. Weinig vrienden of zelfs verwerping door leeftijdsgenoten kan voor een gebrek aan motivatie zorgen om naar school te gaan. In een delinquente vriendengroep wordt het stopzetten van de studie vaak sociaal geaccepteerd, waardoor de stap minder groot is (Lassard et al., 2008, Vitaro, Larocque, Janosz & Tremblay, 2001). In de leeftijd dat een kind leerplichtig is of een startkwalificatieplicht heeft spelen vriendschappen een belangrijke rol.

Verder kan een gebrek aan normatieve congruentie van de student met de studieomgeving en een gebrek aan sociale integratie van de student oorzaken zijn van studie uitval. Door te weinig integratie zullen studenten niet binden met de school, wat een belangrijke risicofactor is voor voortijdig schoolverlaten. Studenten die door etniciteit een minderheidspositie hebben verworven hebben meer moeite om deze integratie te vinden (De Jong, Vendel & Hoekstra, 2002).

De omgeving waar jongeren opgroeien is ook van invloed op voortijdig schoolverlaten. Gleason en Dynarki (2002) vonden een significant verband tussen het aantal voortijdig schoolverlaters en de mate van verstedelijking van de buurt. Ook is het percentage voortijdig schoolverlaters hoger in een buurt met veelal inwoners met een laag inkomen (Rooij, et al., 2010). Dit geldt ook voor een omgeving waar gezinnen wonen met verschillende etnische achtergronden of waar een groot aantal minderheidsgezinnen woont. Dit wordt erkend als een 'grotestedenproblematiek' (Rooij, et al., 2010).

Arbeidsmarkt gerelateerde factoren

Een reden voor leerlingen om school te verlaten is de aantrekkingskracht van betaald werk (De Vries, Wolbers & van der Velden, 2004). Wanneer een arbeidsmarkt beter baanperspectief heeft in de toekomst, maken leerlingen sneller een studie af. Het is daarom afhankelijk van de leeftijd van de leerling (op het moment van uistromen), de hoogte van het minimumloon en de mate van werkloosheid of werken als risicofactor kan worden gezien voor voortijdig schoolverlaten (Montmarquette, Viennot-Briot & Dagenais 2007). Daarbij komt nog dat leerlingen die voortijdig uit de beroepsopleidende leerweg (BOL) of de beroepsbegeleidende leerweg (BBL) stromen sneller betaald werk vinden, dan leerlingen uit hogere opleidingsniveaus. Wel blijkt dat jongeren die geen startkwalificatie behalen minder vaak werkzaam zijn dan degenen die een startkwalificatie behalen, dit is vooral bij hoogbetaalde banen (De Vries, et al., 2004).

Behoeftes voortijdig schoolverlaters

Behoeftes

Er is weinig bekend over de behoefte van jongeren die voortijdig schoolverlaten. Hernandez en Nesman (2004) hebben de behoeftes van voortijdig schoolverlaters van Latijns-Amerikaanse afkomst, in kaart gebracht. Zij concludeerden dat deze jongeren vooral behoefte hadden aan ondersteuning op school. Deze ondersteuning bestond uit begeleiding bij hun tweetaligheid, betrokkenheid op alle cognitieve niveaus en de mogelijkheid tot buitenschoolse activiteiten. Scholen met een gebrek aan ondersteuning, hebben een negatieve invloed op voortijdig schoolverlaten. Binnen deze scholen is er regelmatig een geringe zorgstructuur tussen de leerlingen en de docent, weinig betrokkenheid bij de minder presterenden, hoge afwezigheid van leerlingen en weinig buitenschoolse activiteiten onder toezicht. (Hernandez & Nesman 2004). Om voortijdig schoolverlaten te voorkomen zou tijdens de schoolperiode rekening moeten worden gehouden met de behoeftes van de jongeren.

Ook bij het ontwikkelen van een interventie of een project is het noodzakelijk dat deze wordt afgestemd op de behoeftes die op dat moment spelen bij de doelgroep. Daarnaast is het voor bestaande programma's ook van belang dat deze worden afgestemd op de vraag van de doelgroep. Daarbij moet een interventie op de juiste manier aan de behoeftes voorzien (Rossi, Lipsey & Freeman, 2004). Een effectieve interventie is een instrument om onder andere sociale condities te verbeteren. Het is van belang dat een interventie op een acceptabele manier aansluit op een significant probleem in de samenleving. Het probleem dat de interventie tracht te dienen moet daarom systematisch worden geanalyseerd. Hierdoor kan men de effectiviteit van een interventie garanderen en vraaggericht werken. (Rossie, et al., 2004).

De Nederlandse hulpverlening richt zich de afgelopen jaren meer op vraaggericht werken. Bij vraaggericht werken wordt er regelmatig naar de mening en beleving van cliënten gevraagd om hieruit conclusies op te maken voor zowel de hulp als de organisatie. Het aanbod sluit aan bij de individuele behoeftes van de cliënt en is daarom cliëntgericht (Welling, 2000). De vaardigheden van een hulpverlener kenmerkt zich door respect, bescheidenheid en oprechtheid in de dialoog met de cliënt en bij het gebruik van methodes en instrumenten die aansluiten op de behoeftes van de cliënt (Welling, 2000). Bij organisaties die vraaggericht werken staat flexibiliteit centraal en ligt veel verantwoordelijkheid bij de uitvoerende hulpverleners die door middel van een coachende stijl begeleid worden door managers (Van Yperen, Booy & van der Veldt, 2003). Vraaggericht werken zorgt voor marktdenken, waardoor enkel interventies worden opgericht waar vraag naar is. Ook interventies gericht op voortijdig schoolverlaters zou gebaseerd moeten worden op de behoeftes van jongeren en dus vraaggericht moeten werken. Dit stimuleert onder andere de motivatie van de jongeren. Daarnaast sluit een interventie hierdoor beter aan op de problematiek van jongeren en kan betere kwaliteit worden gewaarborgd (Van Yperen, et al., 2003).

Hulpverlening

Interventies Voortijdig schoolverlaten wordt over het algemeen geïntervenieerd door middel van preventieve interventies. Temple, Reynolds en Miedel (1998) concludeerden dat grootschalige preventieve interventies kunnen voorkomen dat jongeren voortijdig stoppen met school. Dit is in tegenstelling tot eerder onderzoek dat aangaf dat lange termijn effecten bij jongeren eerder zichtbaar zijn in kleinschalige preventieve interventies (Temple, et al., 1998). Interventieprogramma's gericht op voortijdig schoolverlaten kunnen een individuele aanpak, groepsaanpak of gemeenschapsaanpak hebben. De keuze voor een methode heeft geen invloed op het succes van een interventie volgens Larrivee & Bourque (1991). Bij alle drie de methodes vonden zij een afname van het aantal risicofactoren voor voortijdig schoolverlaten. Volgens Denti en Guerin (1999) moet er, voor de effectiviteit, al op het kinderdagverblijf preventief worden geïntervenieerd om voortijdig schoolverlaten te kunnen voorkomen. Deze interventies moeten er vooral op gericht zijn de taalontwikkeling van kinderen en ouderbetrokkenheid te stimuleren. Daarnaast is het van belang dat de omgeving van het kind betrokken wordt bij een interventie. Hiermee kunnen ook buitenschoolse risicofactoren worden ondervangen (Lunenburg, 1999).

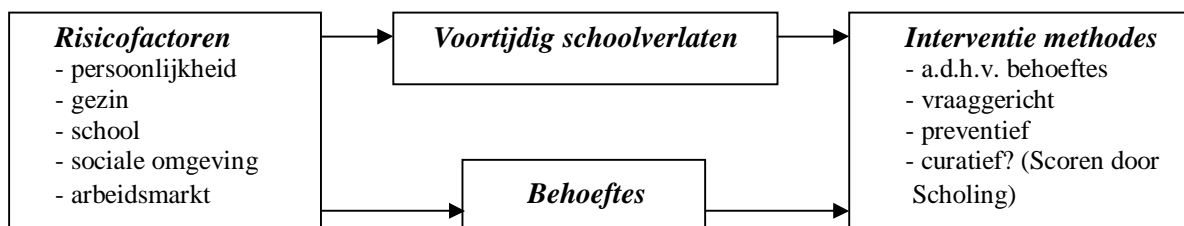
Scoren door Scholing Stichting Vitesse Betrokken organiseert sociaal maatschappelijke activiteiten in de regio Arnhem. Hierbij is het idee dat voetbal als middel gebruikt kan worden om jongeren te bereiken en te ondersteunen in hun ontwikkeling (Schraven, 2011). De stichting probeert hiermee een bijdrage te leveren aan maatschappelijke thema's zoals, onder andere, voortijdig schoolverlaten met het project Scoren door scholing. Dit project is opgericht in 2007 en richt zich op jongeren die voortijdig school hebben verlaten in de regio Arnhem (Schraven, 2011). In dit project is samengewerkt met het ROC Rijnijssel en de gemeente Arnhem. Getracht is om binnen een tijdsbestek van tien weken circa 30 jongeren terug te laten keren in het onderwijs of te helpen aan een betaalde baan. Het project heeft een invulling in de vorm van een dagbesteding en dit is uniek binnen de regio Arnhem. De locatie van het project is in een portocabine buiten het stadion op het terrein van de voetbalclub Vitesse, genaamd het Supportershome. De eerste vijf weken van de dagbesteding worden de jongeren getraind in sociale vaardigheden, beroepshouding en beroepskeuze. De laatste vijf weken wordt ingevuld met stages. Om dit te bereiken zijn de faciliteiten van de voetbalclub Vitesse gebruikt. Stichting Vitesse Betrokken coördineert het project, zorgt voor de inzet van de voetballers als begeleiders (buddy) tijdens het project en creëert arbeidsmogelijkheden via de businessclub van de voetbalclub Vitesse (Schraven, 2011). Binnen de gemeente Arnhem zijn er meerdere maatschappelijke projecten die zich richten op voortijdig schoolverlaten, zoals onder andere The Businessclub en 2GetThere. In juni 2011 is het project Scoren door Scholing stopgezet, omdat het niet lukte om de groepen vol te krijgen met jongeren. Door veranderingen in de regelgeving veranderde de financiering van het project. Hierdoor veranderde ook de doelgroep. Ook het beginsucces van het project zorgde voor een verandering van de doelgroep, doordat instanties in de regio Arnhem hun jongeren met zwaardere problematiek naar Scoren door Scholing stuurden.

Het onderzoek

Dit onderzoek richt zich op professionals die spreken over voortijdig schoolverlaten in de regio Arnhem. Het doel is door middel van hun ervaring en kennis de risicofactoren, die ertoe leiden dat jongeren voortijdig schoolverlaten, in beeld te krijgen. Om dit te onderzoeken wordt de indeling in risicofactoren gehanteerd die eerder beschreven zijn in de literatuur: persoonsgebonden factoren, gezin, school, sociale omgeving en arbeidsmarkt gerelateerde factoren. Op basis van de onderzochte risicofactoren kunnen ook de behoeftes van jongeren in kaart worden gebracht.

Dit onderzoek bevat meerdere doelstellingen. Allereerst is er een maatschappelijk belang bij het in kaart brengen van de behoeftes van jongeren, omdat zo in de toekomst eventueel voortijdig schoolverlaten voorkomen kan worden. Hierdoor kunnen de negatieve persoonlijke en maatschappelijke gevolgen van voortijdig schoolverlaten beperkt worden. Ten tweede is er een wetenschappelijk belang om meer inzicht te krijgen in de risicofactoren rond voortijdig schoolverlaten. Als laatste heeft ook Stichting Vitesse Betrokken belang bij een beter inzicht in de risicofactoren en behoeftes van jongeren. Zij kunnen hier in de toekomst projecten hierop afstemmen.

Onderzoeksmodel:

In deze studie wordt getracht antwoorden te vinden op de volgende onderzoeksvragen:

1. Wat zijn de risicofactoren en behoeftes van jongeren die voortijdig schoolverlaten in de regio Arnhem, volgens professionals?
2. Hoe zou een interventie kunnen aansluiten op de risicofactoren en behoeftes van voortijdig schoolverlaters?

De verwachting is dat de risicofactoren overeen zullen komen met de oorzaken en problemen beschreven in het literatuuroverzicht over voortijdig schoolverlaten. Over de behoeftes van deze jongeren en de aansluiting door interventies is weinig bekend. Daarover zal dit onderzoek exploratief zijn.

Methode

Participanten

Omdat voortijdig schoolverlaters moeilijk te bereiken zijn binnen een kort tijdsbestek, bestaan de deelnemers in dit onderzoek uit professionals met ervaring en kennis over voortijdig schoolverlaten. De professionals zijn werkzaam in diverse organisaties van de Gemeente Arnhem; van jeugdzorg tot maatschappelijke projecten. Een aantal participanten heeft direct contact met de jongeren en een aantal werkt beleidsmatig, waardoor zij zowel direct als indirect ervaring en kennis hebben opgedaan. Hierdoor wordt vanuit verschillen posities gekeken naar voortijdig schoolverlaten onderzocht.

De participanten zijn telefonisch of per e-mail benaderd. Via Snowball-sampling werd de participanten gevraagd binnen de marges van hun netwerk te zoeken naar andere participanten (Boeije, 2005). Hierdoor is er spreiding ontstaan onder de participanten. Daarnaast is er door middel van Snowball-sampling geprobeerd differentiatie tussen de participanten te krijgen op het gebied van werkgeverschap en functie (Baarda, de Goede & Teunissen, 2005).

In totaal hebben aan dit onderzoek 18 participanten meegedaan. De leeftijd varieerde tussen de 22 en de 52 jaar (gemiddeld 38.4). De onderzoeksgroep bestaat uit zes vrouwen (33.3 procent) en twaalf mannen (66.7 procent). De participanten hebben verschillende etnische achtergronden, onder andere Nederlands, Turks, Marokkaans en Antiliaans. De participanten zijn allen werkzaam of werkzaam geweest in de regio Arnhem in het onderwijs, een zorginstelling, de gemeente of een project (Baarda, et al., 2005).

Tabel 2
Informatiegegevens over de participanten uit het onderzoek

Aantal participanten	Organisatie
4	Vitesse
3	Onderwijs
4	Jeugdhulpverlening
5	Zelfstandige organisatie gericht op voortijdig schoolverlaten. (projecten)
2	Gemeente Arnhem

Metingen

De data is verzameld via interviews, om zo systematische kennis te vergaren over voortijdig schoolverlaten bij de participanten (Boeije, 2005). De interviews zijn individueel afgenomen en opgenomen met opnameapparatuur. Voor de opname is voorafgaand toestemming gevraagd aan de

participanten. Gemiddeld namen de interviews 56 minuten in beslag, variërend van 41 minuten tot 87 minuten. Dit komt overeen met de vooraf vastgestelde tijd van ongeveer één uur per interview.

De interviews zijn gedeeltelijk gestructureerd afgenomen, op basis van een topiclijst. Voor de indeling van de topiclijsten is de eerder beschreven literatuur gehanteerd. De participanten kregen gedurende het interview alle topics bevestigd. De topiclijst werd in de eindfase van het gesprek gebruikt als checklist om na te gaan of alle onderwerpen aan bod waren gekomen. De topics zijn een leidraad voor het gesprek, maar verder was de participant vrij om vertellen wat volgens hen van belang was (Baarda, et al, 2005). De vragen van de topiclijsten zijn opgebouwd van neutraal naar moeilijk. Een deelnemer kon zich hierdoor langzaam inleven in het onderwerp en wennen aan de bevestigingsmethode. Tijdens dit onderzoek is gebruik gemaakt van de volgende topics. De gehele lijst met topics is te vinden in bijlage één.

Persoonsgebonden factoren Bij de eerste topic persoonsgebonden factoren werden de eigenschappen door middel van open vragen bevestigd bij de participanten. Hierbij konden zij één jongere in gedachte nemen, mocht dit het beantwoorden van de vraag vergemakkelijken. Bij dit onderwerp kwamen ook onderwerpen als drugs en schulden aan bod en de invloed van de culturele achtergrond van jongeren.

Gezin gerelateerde factoren De invloed van het gezin werd bevestigd met behulp van de onderwerpen gezinssamenstelling en opvoeding. Door te vragen naar de verwachtingen, vooropleiding en inzicht van de ouders van voortijdig schoolverlaters kon de invloed van ouders op voortijdig schoolverlaten worden bekeken. De invloed van het kind op deze relatie met de ouders werd onderzocht door middel van het onderwerp contact met de ouders. Uiteindelijk werden de behoeftes van de jongeren bevestigd aan de hand van de belangrijke vaardigheden bij ouders.

School gerelateerde factoren Schoolprestaties en de opleiding van de jongeren zijn besproken bij het onderwerp school. Door naar de zorgstructuur te vragen en de preventieve acties die op een school ondernomen worden is getracht de invloed van school in beeld te krijgen. Ook de rol van docenten werd gedurende dit topic voorgelegd.

Factoren gerelateerd aan de sociale omgeving De sociale omgeving van de jongeren werd bevestigd met de twee onderwerpen; woonomgeving en vrienden. Door middel van open vragen werd geprobeerd de invloed van deze factoren te onderschrijven.

Arbeidsmarkt gerelateerde factoren Bij het onderwerp arbeidsmarkt werden onder andere de thema's werk en uitkering bevestigd. Door middel van doorvragen werd de duur of het soort werk/uitkering bevestigd.

Behoeftes Bij het topic hulpverlening werd gevraagd naar de instanties waar jongeren terecht komen en de rol van deze instanties. De participanten werden hier ook bevestigd over de sterke kanten en verbeterpunten van het project Scoren door Scholing. Hierbij werden zij gevraagd om een toekomstperspectief te geven voor een maatschappelijke project gericht op voortijdig schoolverlaten.

Analyse

De 18 interviews voor het onderzoek zijn allen met behulp van de opnames uitgewerkt in Microsoft Word. Vervolgens zijn de uitwerkte bestanden verwerkt in het kwalitatief data analyse computer programma Nvivo 9 (QSR International, USA). Door middel van Nvivo 9 werd de ruwe data gestructureerd, de informatie gesorteerd en relaties geëxamineerd. Binnen Nvivo werd wederom gewerkt aan de hand van de onderwerpen op de topiclijst. Uiteindelijk werden de antwoorden van de participanten gestructureerd met behulp van Nvivo, waarna de resultaten geanalyseerd kon worden.

Resultaten

In deze resultaten sectie wordt aangegeven wat volgens de participanten van invloed is op voortijdig schoolverlaten. Dit gebeurt aan de hand van de eerder besproken topics. Binnen de resultatensectie gebruiken we de term jongeren, voor jongeren die voor hun 16de jaar stoppen met school en voor jongeren die voortijdig stoppen met school en voor de leeftijd 23 geen startkwalificatie hebben behaald. Willekeurig en anoniem toegedeelde citaten van participanten ondersteunen de resultaten.

Persoonsgebonden factoren

Multiproblematiek

De meerderheid (66.7 procent) van de participanten geeft aan dat de jongeren die voortijdig schoolverlaten multiprobleem jongeren zijn. Hierdoor is het lastig om één of twee eigenschappen toe te schrijven aan de jongeren. De problemen die volgens de participanten onder multiproblematiek vallen zijn het hebben van geen huisvesting, verslavingsproblematiek (drugs en alcohol), schulden, medische problemen, sociaal emotionele problemen, gedragsproblematiek, psychische problemen en gezinsproblematiek. Door de veelvoud aan problemen bij deze jongeren werd voortijdig schoolverlaten aangegeven als niet gekoörd door de participanten en daarnaast zijn deze jongeren gebaat bij een intensieve behandeling. Tevens geven de participanten aan, dat in de afgelopen jaren de problemen onder jongeren zijn toegenomen en verveelvoudigd. Onder de participanten is hierover toenemende bezorgdheid.

Gebrek aan motivatie

Tien participanten geven aan dat jongeren voortijdig schoolverlaten, omdat ze ongemotiveerd zijn. Ze stellen dat een ongemotiveerde houding onder andere ontstaat door een verkeerde studiekeuze. Een verkeerde studiekeuze ontstaat doordat een jongere al zeer vroeg een studiekeuze moet maken, terwijl zij zich vaak niet goed verdiept hebben in de studie. Ongemotiveerdheid ontstaat ook, doordat jongeren alleen op bepaalde momenten in het jaar kunnen overstappen naar een andere opleiding. Dit is vooral van belang bij leerlingen die een verkeerde studiekeuze hebben gemaakt. Acht participanten geven de rol van een verkeerde studiekeuze op voortijdig schoolverlaten aan. Ongemotiveerdheid kan ook ontstaan, door geringe stimulatie vanuit de ouders. Ouders hebben invloed op de jongeren om gemotiveerd te blijven voor school.

Ik ging een keer een jongere ophalen thuis, omdat hij niet was komen opdagen. Het was 12.00 's middags en oma deed open in haar pyjama en moeder lag op bed en kleinzoon lag ook nog op bed. Dus niemand was gemotiveerd om op te staan en er was totaal geen dag en nacht ritme

Cognitief vermogen

Vijf participanten geven aan dat een laag cognitief vermogen een eigenschap is die ook van invloed is op voortijdig schoolverlaten. Een aantal jongeren heeft een zeer laag intelligentie vermogen, waarbij de participanten stellen dat de jongeren beter tot hun recht zouden komen op het speciaal onderwijs. Dezelfde participanten geven aan dat deze lage intelligentie over het algemeen samen gaat met een grote hoeveelheid aan problemen. Daarnaast stellen twee participanten dat een extreem hoog intelligentievermogen ook van invloed kan zijn op voortijdig schoolverlaten. Dit gaat vaak gepaard met bijkomende problemen zoals PDD-NOS of ADHD.

Overige eigenschappen

Een andere oorzaak voor voortijdig schoolverlaten zijn faalangst en een negatief zelfbeeld. De participanten stellen dat jongeren regelmatig falen op verschillende aspecten in het leven omdat de omgeving (ouders, media en maatschappij) of zichzelf te hoge eisen stellen. Zij kunnen dit niet waarmaken door een gebrek aan intellectueel vermogen of een veelvoud aan problematiek.

Daarnaast geeft één derde van de participanten aan dat bij een aantal jongeren bepaalde copingstrategieën ontbreken. Hierdoor kunnen deze jongeren moeilijk met teleurstellingen of lastige situaties omgaan. Ze missen dan vaak doorzettingsvermogen en oorzaak/gevolg relaties.

Problemen op seksueel gebied (tienerzwangerschap) en lage sociale omstandigheden zijn beiden door drie (16.7 procent) van de participanten aangeven als risicofactor voor voortijdig schoolverlaten. Drie participanten stellen dat jongeren regelmatig aangeven geen vooruitzicht in het leven meer te hebben. Door het ontbreken van een toekomstbeeld komt school niet meer op de eerste plaats.

Culturele achtergrond

Een meerderheid van de participanten (56 procent) stelt dat culturele achtergrond niet van invloed is op voortijdig schoolverlaten. Zij verklaren dit, doordat jongeren samen opgroeien in een wijk of stad met één cultuur. De eigen cultuur raakt dan ondergeschikt is aan de algemene cultuur die heerst in een stad of wijk. Er is geen verschil tussen allochtone en autochtone voortijdig schoolverlaters, volgens deze participanten.

∴Je hebt het niet over de culturen van oorsprong maar over de straatcultuur. De jongeren groeien op in Nederland en komen van de straat. De straat kan ook positief zijn, maar ze groeien wel op in een straatcultuur (í) en Turkse jongeren hebben vooral een straatcultuur.∅

Drie participanten onderschrijven dat cultuur wel van invloed zou kunnen zijn op voortijdig schoolverlaten. Ten eerste zouden allochtone ouders minder adequaat ingrijpen als het niet goed gaat tijdens de schoolperiode van hun kinderen omdat ze niet goed weten hoe het Nederlandse schoolsysteem werkt. Ten tweede geeft 28 procent van de participanten aan, dat allochtone ouders

door de taalbarrière een negatieve invloed uitoefenen op voortijdig schoolverlaten. Ze leggen hierdoor minder snel contact met de school wanneer zij problemen constateren bij hun kinderen. Daarnaast hebben zij meer moeite met het ondersteunen van hun kinderen bij schoolse activiteiten, waardoor zij problemen minder snel zullen opvangen. Tevens wordt door vier participanten aangegeven dat de verwachtingen van ouders uit verschillende culturen uiteenlopen. Dit is volgens hen merkbaar bij Aziatische en Antilliaanse families. Deze families hebben vaak hogere verwachtingen van hun kinderen. Het uithuwelijken van familieleden en mantelzorg hebben ook invloed op voortijdig schoolverlaten bij allochtone gezinnen. Kinderen verhuizen dan naar een het land van herkomst of zorgen dagelijks voor oudere familieleden, waardoor school niet kan worden afgemaakt.

Drugs en schulden

Drugs

Volgens 16 participanten (89 procent) is drugs van invloed op voortijdig schoolverlaten. Dertien personen geven aan dat drugsgebruik onder de jongeren reeds voorkomt tijdens de schoolloopbaan. Daarnaast stellen meerdere participanten dat het drugsgebruik toeneemt, nadat de jongeren zijn gestopt met school. Slechts één participant geeft aan dat jongeren drugs gaan gebruiken nadat ze voortijdig school hebben verlaten. Jongeren komen al op 14 à 15 jarige leeftijd in aanraking met drugs. Hierdoor loopt de schoolcarrière gevaar. Tevens stellen de participanten dat de jongeren door drugs passief worden. Hierdoor verliezen ze de daadkracht om naar school te gaan. De ernst van het drugsgebruik op school onder jongeren wordt hiermee benadrukt.

÷De meesten hebben kauwgom en wiet op zak. Dat is triest want het effect is gigantisch zie ik. Wij vragen ook nooit of je gebruikt, maar wat je gebruikt?øø

Naast drugsgebruik is ook het dealen in drugs een probleem, onder schoolgaande jongeren. Jongeren kunnen door het dealen in drugs in korte tijd veel geld verdienen. Dit is een reden om te stoppen met school. Echter geven de participanten wel aan dat drugsgebruik en het dealen in drugs niet de hoofdreden is voor jongeren om te stoppen met school.

Schulden

Naast drugs vormen schulden bij jongeren een groot risico voor voortijdig schoolverlaten. Volgens de participanten is dit bij 50 procent van de voortijdig schoolverlaters de belangrijkste reden om te stoppen met school. Bovendien stellen zij dat de schuldenproblematiek bij jongeren tegenwoordig groter is dan de drugsproblematiek. Twee participanten geven aan dat drugsgebruik en het hebben van schulden elkaar sterk beïnvloeden. Ten eerste gaan jongeren bij hoge schulden meer drugs gebruiken. Ten tweede stijgen de schulden bij meer drugsgebruik. Geschat wordt dat de schulden van de jongeren tussen de 5.000 en de 40.000 euro ligt. Jongeren ervaren hierdoor veel stress

en school komt dan niet meer op de eerste plaats. Volgens de participanten is het van belang dat de jongeren eerst geholpen worden met hun financiële situatie voordat er wordt geïnterveneerd op andere problematieken.

⇒Ze hebben vaak vuilniszakken met brieven liggen en die moet je dan eerst uitzoeken. Ze zijn dan daarnaast geen grootverdieners, want ze zitten in een uitkering (í) zo stapelt het zich op. Ze weten alleen nog, ik heb schulden en een hele boel, maar meer niet!.øø

Schulden ontstaan onder andere door een hoog oplopende studieschuld die ze terug moeten betalen omdat ze voortijdig zijn gestopt met school. Daarnaast zijn materiële aankopen belangrijke redenen voor schulden, zoals telefoons met abonnement en scooters. Vaak worden de materiële aankopen afgesloten op afbetaling waardoor ze lang vastzitten aan hoge leningen. Huisvesting zorgt voor een groot risico op schulden. Ten eerste omdat de huur hoog is in vergelijking met het inkomen van deze jongeren. Ten tweede omdat veel jongeren al op jonge leeftijd zelfstandig gaan wonen. Volgens de participanten zijn de schulden de afgelopen jaren toegenomen. Zij schatten dat dit zal toenemen door de krapte op de arbeidsmarkt.

Gezin gerelateerde factoren

Gezinssamenstelling

Meer dan de helft (56 procent) van de participanten geeft aan dat ruim 50 procent van de jongeren uit een één oudergezin of een gescheiden gezinssituatie komt. Dit heeft invloed op het voortijdig schoolverlaten. Daarnaast onderschrijven vier participanten dat het overlijden van een ouder zorgt voor het versterken van het risico. Door een overlijden of scheiding is er een kans dat een jongere het contact verliest met één van de ouders of het ouderlijk huis moet verlaten. Hierdoor ervaren jongeren stress en dit is van invloed op de schoolcarrière.

Acht participanten (44 procent) geven aan dat voortijdig schoolverlaters van 17 jaar of ouder over het algemeen uitwonend zijn. Deze jongeren wonen bij familieleden, vrienden, zelfstandig of zijn zwervend. De participanten verwachten dat het aantal uitwonende jongeren zal toenemen door de aankomende wet *Werken naar vermogen (2012)* Door deze wet wordt de uitkering stopgezet van de ouders wanneer het kind nog thuis woont en geld verdient. Daartegenover stellen drie participanten dat er ook jongeren zijn van 18 jaar of ouder die voortijdig gestopt zijn met school en thuiswonend zijn. Over het algemeen zijn deze ouders weinig thuis.

De helft van de participanten stelt dat eventuele broers en zussen een groot risico lopen om voortijdig te stoppen met school. Dit blijkt uit het feit dat broers en zussen zich regelmatig melden bij een hulpverleningsinstantie of projecten die gericht zijn op voortijdig schoolverlaten.

Drie participanten geven aan dat broers en zussen niet meer risico lopen op voortijdig schoolverlaten. Zij vinden dat ieder kind andere risico- en protectieve factoren heeft.

Ouderbetrokkenheid motiveert jongeren voor school. Vijf participanten geven aan dat jongeren contact hebben met hun ouders wanneer zij voortijdig school hebben verlaten. Daar tegenover geven vijf participanten aan dat voortijdig schoolverlaters weinig tot geen contact meer met hun ouders hebben. Hierbij geven deze participanten aan dat het contact tussen de jongere en ouders niet altijd van goede kwaliteit is.

±Gemiddeld praat een puber maar 1,5 uur per dag met z'n ouders en als het langer is dan gaan ze elkaar pijn doen.∅

Contact met de ouders is van grote invloed op het afmaken van een studie. De hulpverlening en de school zouden een rol moeten spelen bij het vergroten van de ouderbetrokken van ouders, volgens de participanten.

Opvoeding

Jongeren die voortijdig schoolverlaten groeien over het algemeen op in gezinnen met intergenerationele problematiek volgens 56 procent van de participanten. Dit betekent dat niet alleen de jongeren maar ook de ouders problemen ervaren op het gebied van verslaving, schulden, gedrag en schoolloopbaan. Volgens de participanten komt het hierdoor regelmatig voor dat ouders de kinderen verwaarlozen omdat hun aandacht gericht is op hun eigen herstel. Kenmerken van deze gezinnen zijn weinig structuur en chaos. Tevens geven vijf participanten aan dat deze ouders minder betrokken zijn waardoor ze -de basis∅ van een opvoeding missen. Ouderbetrokkenheid heeft grote invloed op de schoolcarrière van de kinderen.

±Een case van mij had al vijf jaar hulpverlening en niks hielp dus had al vijf jaar niks gedaan. Toen ik haar hielp bleek het heel simpel, er was een gebrek aan liefde vanuit de ouders. Gewoon de basis van een opvoeding.∅

Zes participanten geven het belang aan van de aanwezigheid van minimaal één ouder in het gezin. Een oorzaak van voortijdig schoolverlaten is dat er regelmatig niemand thuis aanwezig is. Er is dan een gebrek aan monitoren, waardoor ze onopgemerkt spijbelen. Hierdoor blijven problemen op school onopgemerkt. Communiceren en monitoren over de voortgang op school is van grote invloed op het succesvol afronden van een studie.

Volgens de participanten zijn ouders regelmatig radeloos, ze hebben verschillende acties ondernomen om hun kind op school te houden of terug te krijgen naar school, wat niet lukte. Daardoor kunnen de ouders geen invloed meer uitoefenen op hun kind. De meerderheid van de participanten (68 procent) geeft aan dat te hoge of te lage verwachtingen van ouders van invloed zijn op voortijdig schoolverlaten. Zo geven vijf participanten aan dat ouders te hoge verwachtingen hebben, waar de jongeren niet aan kunnen voldoen. Terwijl andere ouders te lage verwachtingen hebben volgens zes participanten, waardoor de jongeren niet gemotiveerd worden om een studie af te maken. Volgens de participanten is het verwachtingspatroon van ouders afhankelijk van de

vooropleiding die ouders hebben gevolgd. Ouders met een hoge vooropleiding hebben vaak hoge verwachtingen van hun kind en ouders met een lage vooropleiding hebben minder hoge verwachtingen van hun kinderen.

Vooropleiding ouders

De participanten geven aan dat de vooropleiding van de ouders van invloed is op voortijdig schoolverlaten. Jongeren die voortijdig stoppen met school hebben over het algemeen laag opgeleide ouders, volgens 10 participanten. Deze ouders monitoren hun kinderen minder tijdens school, omdat ze het belang van een diploma onderschatten. Daarnaast maken deze ouders regelmatig gebruik van een uitkering en zullen hun kinderen sneller motiveren dit ook te doen.

Één participant geeft aan dat er tevens jongeren zijn die voortijdig stoppen met school, waarbij de ouders hoog opgeleid zijn. Dit is van invloed op voortijdig schoolverlaten vanwege de eerder besproken hoge verwachtingen.

Inzicht ouders

De meerderheid van de participanten (61 procent) geeft aan dat ouders van jongeren die voortijdig schoolverlaten weinig tot geen inzicht in de problematiek van hun kinderen hebben. Dit komt, onder andere, doordat de scholen de ouders niet altijd informeren over het spijbelgedrag of de uitschrijving van hun kind. Daarnaast hebben niet alle ouders het vermogen om de problemen van hun kinderen in te kunnen schatten. Drie participanten geven aan dat de ouders regelmatig zelf problemen hebben waardoor ze de problemen van hun kinderen niet meer zien. Wanneer een jongere 18 jaar of ouder is hoeven de ouders ook niet meer te worden ingelicht door school. Daardoor wordt het voor ouders steeds moeilijker om inzicht te krijgen in de problematiek van hun kind. Acht participanten geven daarentegen aan dat ouders wel inzicht hebben in de problemen van hun kind wanneer zij voortijdig de schoolverlaten. Zij verklaren dit onder andere doordat de leerplicht en andere hulpverleninginstanties altijd contact op moeten nemen met hen.

Rol van de ouders

Uit het bovenstaande blijkt dat ouders volgens de participanten een belangrijke rol spelen bij het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. Ouders moeten volgens zeven participanten een rolmodel zijn voor hun kind en dus het 'goede' voorbeeld geven. Wanneer een ouder bijvoorbeeld enthousiast is over een opleiding of school, dan zal een kind ook sneller het belang van een opleiding inzien.

⇒Ouders moeten een goede supporter en coach van hun kind zijn (...) niet alle ouders kunnen dit. Veel ouders denken dan ook: oké dit lost de school wel op! Maar ouders moeten het dan ook bij zichzelf zoeken.∅

Ouders zouden zich moeten verbinden aan hun kinderen. Dit houdt onder andere in, dat er gecommuniceerd wordt over de voortgang. Vijf participanten geven het belang aan van positieve begeleiding over opleiding op school. Ouders moeten goed monitoren met hun kind over school en beslissingen over school begeleiden, waardoor voorkomen kan worden dat kinderen verkeerde studiekeuzes maken.

±Het is belangrijk dat ouders monitoren en verbinden. Als mijn zoon een dagje vrij is dan vind ik dat oké, maar als hij de dag erna weer vrij is dan vraag ik: hoe zit dat? Hierdoor monitor ik over school

Het is belangrijk dat ouders betrokken zijn bij de schoolcarrière van hun kind, geven vier participanten aan. Dit zorgt voor een protectieve factor tegen voortijdig schoolverlaten. Verder moeten de ouders de kinderen verantwoordelijkheid geven en niet te veel verwennen. Hierbij geeft één participant aan dat ouders tegenwoordig een steeds informeler houding aannemen tegenover hun kinderen. Zij willen liever vrienden zijn met hun kinderen en treden daardoor niet op tegen onjuist gedrag. Kortom, er zijn verschillende vaardigheden waarover ouders moeten beschikken om zo de juiste voorwaarde te scheppen zodat hun kind een diploma behaalt.

School gerelateerde factoren

Opleiding

Volgens 14 participanten zijn jongeren die voortijdig schoolverlaten over het algemeen afkomstig van het MBO. Hierbij worden niveau 1,2 en 3 gezien als grootste risico voor voortijdig schoolverlaten. De meeste schoolverlaters stromen uit wanneer zij de leeftijd van 18 bereiken, want dan zijn ze niet meer leerplichtig. Ook de opleiding waaraan leerlingen deelnemen is van invloed. Zo stromen er binnen de zorgopleidingen minder jongeren voortijdig uit. De participanten verklaren dit omdat docenten bij de zorgopleidingen jongeren beter begeleiden bij problemen. Beveiliging, handel en techniek zijn opleidingen met de meeste voortijdig schoolverlaters volgens de participanten.

Tien participanten geven aan dat jongeren niet door cognitief onvermogen een opleiding voortijdig stoppen. De jongeren kunnen namelijk altijd naar een lager niveau doorstromen. De participanten geven aan dat de jongeren stoppen met school, doordat problemen zich opstapelen en hierdoor school niet meer de eerste prioriteit is. Verder zijn er jongeren die geen motivatie hebben en vooral lui zijn, waardoor ze een opleiding niet afronden. Vier participanten geven aan dat voortijdig schoolverlaten vooraf wordt gegaan door spijbelen. Dit is een uiting van de verscheidenheid aan problematiek die zich bij de jongere afspeelt. Het spijbelgedrag wordt meestal al geconstateerd op de middelbare school en zet zich voort op het MBO.

Docenten

Door vroegsignalering door docenten kan worden voorkomen dat jongeren voortijdig schoolverlaten. De docenten op MBO scholen hebben weinig tot geen inzicht in de problemen die zich bij de jongeren voordoen. Dat zeggen 12 participanten. De participanten geven een verklaring voor het feit dat docenten weinig inzicht in de problematiek hebben; Ten eerste zijn niet alle docenten begaan met de leerlingen. Ten tweede richten zij zich vaak liever op vakinhoudelijke kennisoverdracht. Dus is het afhankelijk van de docent of zij in staat zijn een verbinding te maken met leerlingen. Door middel van een vertrouwensband zouden docenten problematieken kunnen herkennen. Op deze manier kan de problematiek tijdig worden aangepakt voordat de leerling besluit te stoppen met school.

Vier participanten geven aan dat docenten, vanaf de leeftijd van ongeveer 50 jaar, moeite hebben om problematiek van jongeren inzichtelijk te krijgen. Zij zijn onbekend met de problematiek van deze tijd, doordat deze veel is veranderd en vooral zwaarder is geworden. Zij zijn opgegroeid met het klassikaal en vakinhoudelijk leren en zij zien minder belang bij het psychisch ondersteunen van leerlingen. Bovendien geven twee participanten aan dat het voor docenten moeilijk is om de problematiek te herkennen doordat scholen steeds groter en problematieken complexer worden. De participanten geven het belang aan van het herkennen van problematiek bij jongeren door docenten, maar erkennen dat dit niet gemakkelijk is.

∓Ik vind de afstand tussen de leerlingen en de leraren best wel groot. De hedendaagse docenten zijn gewoon wat afstandelijk, vooral de wat oudere docenten. Ze willen de verantwoordelijkheid van al die problemen bij de jongeren niet dragen. Dat is ook zo lastig met zo veel leerlingen, maar wel heel belangrijk.∅

Vier participanten geven aan dat de docenten tegenwoordig wel inzicht hebben in de problematiek van de jongeren. Zij geven aan dat docenten worden getraind op herkenning van problemen en de handelingen die daarop zouden moeten volgen, zoals het doorverwijzen naar hulpverleningsorganisaties. Volgens deze participanten wordt er op scholen consequent bijgehouden welke leerlingen afwezig zijn. Daarnaast worden problemen bijgehouden in een dossier. Ook geven zij aan dat docenten goed inzicht moeten hebben en verbinding moeten maken met de jongeren. Dit heeft een positieve invloed op het voorkomen van voortijdig schoolverlaten.

Zorgstructuur binnen scholen

Volgens 11 participanten wordt er niet voldoende ondernomen op MBO scholen om leerlingen op school te behouden. Er wordt aangegeven dat scholen projecten ontwikkelen gericht op voortijdig schoolverlaten, maar dat deze niet altijd succes opleveren. De participanten stellen dat scholen het ontwikkelen van deze projecten beter kunnen uitbesteden, zodat meer effect gegarandeerd wordt. Verder wordt aangegeven dat de scholen te groot zijn, waardoor deze heldere structuur mist en

de verzuimprotocollen minder goed uitgevoerd worden. Ook zijn deze grote scholengemeenschappen onpersoonlijk om de problematiek op te kunnen vangen.

Zeven participanten geven aan dat scholen preventief werkzaam zijn om te voorkomen dat jongeren voortijdig uitvallen. Twee participanten stellen hierbij dat het logisch is dat scholen ondernemend zijn op het gebied van voortijdig schoolverlaten, aangezien zij deze plicht hebben (leerplicht). Deze participanten stellen echter vraagtekens bij de uitvoerbaarheid van de preventieve acties op MBO scholen. De overige vijf participanten leggen ook de nadruk op deze plicht en geven aan dat zij dit terug zien in projecten, protocollen en acties.

Negen participanten geven aan dat zij bekend zijn met verzuimprotocollen of zorgstructuren op de scholen, die in werking treden zodra uitval dreigt. Negen participanten geven aan dat zij vinden dat de verzuimprotocollen, om te voorkomen dat jongeren uitvallen, op scholen niet werken. Een verklaring hiervoor is, dat het te veel van de docent afhangt of leerlingen die dreigen uit te vallen worden opgevangen. Docenten kunnen niet alle problematiek van jongeren opvangen, omdat de problematiek niet altijd zichtbaar is. Vier participanten geven aan dat zij het zorg advies team (ZAT team) kennen op scholen. Ook hier worden jongeren niet altijd gezien voordat zij school voortijdig verlaten, volgens twee participanten. Volgens de participanten is een goed verzuimprotocol of zorgstructuur op een school zeer gewenst.

Rol van de school

Ten eerste geeft een forse meerderheid van de participanten (78 procent) aan dat een toename van begeleiding op scholen van belang is. Een laagdrempelige toegang tot begeleiding en het verbinden met leerlingen zijn belangrijke factoren van zorg op scholen. Docenten zijn de juiste personen om deze begeleiding te geven omdat zij dichtbij de leerlingen staan. Daarnaast denken de participanten aan medescholieren of ervaringsdeskundigen.

÷Een goede band met je docent is het belangrijkste. Ik zie veel docenten die kunnen moeilijk een band opbouwen. Je moet gewoon verbinding maken met de leerling. Als je goed met je leerling kan praten dan zorgt het ervoor dat hij sneller over zijn problemen praat en minder snel uitstroomt.

Niet alleen bestaat de begeleiding uit de vertrouwensband tussen docent en leerling, maar ook uit het opvangen van leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben. Participanten geven aan dat er extra begeleidingsuren nodig zijn voor leerlingen op het MBO.

De participanten beschrijven de noodzaak dat zorg laagdrempelig moet zijn. Dit blijkt uit het feit dat jongeren weinig ondersteuning zoeken bij schoolmaatschappelijk werk of het ZAT. Kortom, met een goede structuur van de zorg en de begeleiding, door de juiste personen, zouden scholen zich preventief kunnen inzetten om voortijdig schoolverlaten te voorkomen.

Ten tweede geeft tweederde van de participanten aan dat de jongeren op het MBO veel vrijheid krijgen en van hen veel zelfstandigheid wordt gevraagd. De participanten geven aan dat de

jongeren nog te jong zijn voor deze verantwoordelijkheid, omdat de frontale kwab in de hersenen pas volgroeid is rond het 25ste levensjaar. Ook zijn er leerlingen op het MBO die minder cognitief en organiserend vermogen hebben, waardoor ze deze vrijheid niet aankunnen. Daarnaast zorgen veel tussenuren voor demotivatie en een grotere kans op spijbelgedrag. De stap van VMBO naar het MBO is groot, volgens de participanten. Een reden hiervoor is dat jongeren op het VMBO een vaste structuur geboden krijgen en op het MBO zijn vrijheid en zelfstandigheid belangrijke pijlers.

⇒Op het VMBO worden de leerlingen aan het handje genomen en op het MBO volledige zelfstandigheid gevraagd, maar ik denk dan altijd: Je wordt niet zelfstandig in de zomervakantie tussen het VMBO en MBO, want zelfstandigheid komt niet met de zon mee.∅∅

De invloed van klassikale lessen, een rooster van negen tot vier en een gestructureerde dagindeling hebben een positief effect op het behalen van een diploma. Aldus de participanten.

⇒Nu wordt er gezegd: dit is de lesstof en dat is het dan en als je vragen hebt meld je maar! Op dit niveau moet gewoon klassikaal lesgegeven worden en de gasten aan de hand worden genomen. Aan de hand nemen is ook leren plannen en organiseren (i) het moet veranderen, zeker voor de gasten waar niemand thuis zit die zegt: ben je nu alweer thuis? Hoezo thuiswerken?∅∅

Volgens zes participanten moeten jongeren minder vrijheid krijgen om te verzuimen. Scholen moeten vroeg signaleren en adequate reageren bij ongeoorloofde afwezigheid. Dit betekent volgens de participanten dat bij afwezigheid van een leerling, er direct contact opgenomen moet worden met de leerling of de ouders. Verder is het van belang dat een melding naar de leerplicht en de ouders vlot verloopt, zodat men kan ingrijpen wanneer dit nog kan. Twee participanten geven aan dat de scholen zich de afgelopen jaren wel meer inzetten op het verzuim, maar dat hier nog verbeterpunten liggen.

Acht participanten geven aan dat een verzuimprotocol invloed heeft op het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. Hierbij dienen alle docenten op de school hetzelfde protocol uit te voeren. Dit mag niet afhankelijk zijn van de docent of de leerling die zorg ontvangt. Leerlingen die dreigen uit te vallen moeten altijd door iedere docent worden opgevangen middels het verzuimprotocol. In dit protocol moet een duidelijk eindgesprek met de leerling geprogrammeerd zijn wanneer deze de school verlaat. Naast een eindgesprek is het intakegesprek bij een school ook van groot belang. Dat geeft de helft van de participanten aan. Ook het intake- en het eindgesprek hangt op dit moment te veel af van de docent. Door een intakegesprek moet duidelijk worden of de jongere een juiste studiekeuze heeft gemaakt en of er al problematiek speelt in het leven van de jongere. Aldus de participanten. Daarnaast dient er een uniforme intakegesprek te zijn op de scholen. Deze dient te worden afgenomen door opgeleid personeel.

⇒Op dit moment is het zo dat we bepaalde handelingen niet als een vak zien. Als ik mijn auto naar de APK keuring breng dan wil ik een APK gediplomeerde monteur en niet de telefoniste (i) dan gebeurt nu wel met een

intake. Niet iedere docent is een goede intaker. Dus moet er iemand komen die deze taak serieus kan nemen en goed kan uitvoeren.∅∅

Het verminderen van het aantal opleidingen op het MBO zal van positieve invloed zijn op het aantal jongeren die een verkeerde studiekeuze maakt en hierdoor voortijdig schoolverlaten. Vijf participanten geven aan dat een kleiner aantal opleidingen zal zorgen voor een bewustere keuze van de jongeren. Daarnaast dienen scholen de jongeren op een juiste wijze te informeren over een studie. Dat betekent volgens de participanten dat jongeren voordat ze beginnen aan de opleiding precies weten wat de betreffende opleiding inhoudt, zodat ze niet voor verassingen komen te staan. Veel jongeren maken een verkeerde studiekeuze doordat de opleiding niet aansluit bij hun verwachtingen en scholen zouden dit kunnen voorkomen. Vijf participanten geven aan dat een goede voorlichting een positieve invloed heeft op een juiste studiekeuze.

Drie participanten leggen de nadruk op het belang van de kwaliteit van het onderwijs om voortijdig schoolverlaten te voorkomen. Daarnaast zou het mogelijk moeten zijn voor jongeren dat hun studie tijdelijk wordt stopgezet en dat ze tussentijds kunnen terugstromen in een opleiding. Dit kan een uitkomst bieden voor jongeren die eerst willen werken aan hun problemen voordat ze verder gaan met een studie. Participanten geven aan dat wanneer een jongere de kans krijgt om tijdens het lopende schooljaar terug te stromen, zij gemotiveerder zijn om weer naar school terug te keren. Verder geven participanten aan dat de hoeveelheid stage en BBL plekken uitgebreid moeten worden. Ten eerste zijn er jongeren die liever werkervaring opdoen dan dat ze leren. Wanneer zij leren door stage te lopen is de kans kleiner dat zij voortijdig uitstromen. Ten tweede zijn er jongeren die voortijdig uitstromen doordat er geen stage of BBL plek voor hen is.

Kortom, de MBO scholen kunnen volgens de participanten invloed uitoefenen op het voortijdig schoolverlaten van jongeren. Door goede begeleiding te bieden, minder vrijheid en zelfstandigheid te geven, een juiste intakegesprek af te nemen, goedlopende verzuimprotocollen op te stellen, preventief verkeerde studiekeuzes aan te pakken en het creëren van kwalitatief goed onderwijs met flexibele instroom zou voortijdig schoolverlaat voorkomen kunnen worden.

Factoren gerelateerd aan de sociale omgeving

Wijk

Elf participanten (61 procent) geven aan dat de socio-economische status van een wijk een risicofactor is voor voortijdig schoolverlaten. Dit verklaren zij omdat er een aantal wijken in Arnhem zijn waar veel problemen voorkomen, zoals criminaliteit, gezinnen met een lage sociaal economische status en hoge werkloosheid. Volgens de participanten zijn de perspectieven in deze wijken laag en worden jongeren niet gemotiveerd om school af te maken. Doordat de wijk niet over juiste rolmodellen beschikt, is er geen voorbeeld om jongeren te motiveren. In deze wijken heerst een

bepaalde levenswijze of houding, waardoor voortijdig schoolverlaten als 'normaal' wordt gezien. Vier participanten zien daarentegen geen invloed van wijken met een lage socio-economische status, omdat voortijdig schoolverlaten volgens hen overal evenveel voorkomt.

De wijken waar voortijdig schoolverlaten veel voorkomt, zijn volgens de participanten vooral de door Ella Vogelaar benoemde 'krachtwijken' (Kabinet Balkenende 4, 2007). In Arnhem zijn dit de wijken Klarendal, Presikhaaf, het Arnhemse Broek en Malburgen. Hierbij worden het Arnhemse Broek en Klarendal door de meeste participanten benoemd als probleemwijken. De wijk Geitenkamp wordt door de participanten ook regelmatig genoemd. Overigens bestaat er onder de participanten geen consensus of het opgroeien in een stad extra risico's met zich meebrengt ten opzichte van opgroeien buiten de stad Arnhem.

⇒ Er was geen verschil tussen jongeren die van buiten Arnhem kwamen of uit Arnhem zelf. Ze hadden dezelfde problemen dus ook dezelfde hulp nodig.∅

⇒ Er was wel een verschil te zien tussen jongeren uit de stad en jongeren uit de omliggende dorpen. Dus (..) buiten de stad lijkt dat veel minder. De jongeren in het dorp hebben letterlijk minder prikkels en minder verleidingen.∅

Vrienden

Een meerderheid van de participanten (72 procent) geeft aan dat vrienden een risicofactor vormen voor voortijdig schoolverlaten. De participanten verklaren dat de straatcultuur grote invloed heeft op het gedrag van de jongeren. In de straatcultuur ligt de prioriteit niet bij school, waardoor vrienden niet voor de juiste motivatie zorgen. Tevens stimuleren deze vrienden het niet om school af te maken, omdat zij zelf meestal school ook niet hebben afgemaakt. Op deze manier worden jongeren door vrienden voor verleidingen gesteld, waardoor jongeren gaan werken of spijbelen. De participanten geven aan dat vrienden de jongeren nooit direct zullen overtuigen om te stoppen met school, maar hun opinie kan daar indirect wel aan bijdragen.

⇒ Jongeren hebben vaak thuis geen goede basis gekregen en zoeken deze basis dan ergens anders. We hebben allemaal behoeften aan vastigheid en dat zoek je dan bij vrienden (..) maar als die mensen met verkeerde dingen bezig zijn dan val je sneller uit. Zij zullen je nooit op het rechte pad sturen, zoals ouders dat zouden doen en zeggen: hè moest je niet naar school!. Je moet dan een groot zelfcorrigerend vermogen hebben en dat missen deze jongeren vaak..∅

Arbeidsmarkt gerelateerde factoren

Werk

Vier participanten geven aan dat de jongeren een bijbaantje hadden tijdens de schoolperiode en dat deze invloed had op voortijdig schoolverlaten. De jongeren ondervonden de verleiding van geld of konden het door de gewerkte uren niet opbrengen om naar school te gaan. Of jongeren daadwerkelijk uitstroonden naar betaald werk daar zijn de meningen over verdeeld. De helft van de

participanten geeft aan dat de jongeren niet op zoek gaan naar werk. Volgens hen hebben voortijdig schoolverlaters geen dagbesteding. Dit ontstaat onder andere door angst om te solliciteren op een baan.

De andere helft van de participanten geeft aan dat betaald werk van invloed is op voortijdig schoolverlaten. Zij geven aan dat jongeren een groeiend verlangen naar geld hebben, waardoor ze stoppen met school en een baan gaan zoeken. De jongeren hebben veelal ongeschoold en laagbetaald werk, waardoor zij dit tot een bepaalde leeftijd (23 jaar) kunnen blijven doen. Ze merken dan meestal dat ze niet voldoende verdienen met de werkzaamheden die ze verrichten. Binnen deze groep jongeren ontstaat na een aantal jaar de drang om weer een opleiding te starten.

Uitkering

Volgens 11 participanten maken jongeren gebruik van het recht op een uitkering. Zij komen regelmatig in aanmerking voor de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wajong). Deze uitkering is voor mensen die op jonge leeftijd een ziekte of een handicap hebben opgelopen of geboren zijn met een handicap. De participanten geven aan dat meer dan de helft van de voortijdig schoolverlaters wel eens gebruik maakt van een uitkering. De participanten verwachten echter wel een daling van het aantal aanvragen gezien de aankomende wetsherzieningen.

Vijf participanten geven aan dat de jongeren geen gebruik maken van de mogelijkheid een uitkering aan te vragen wanneer zij voortijdig stoppen met school. De jongeren gaan volgens hen eerder werken of leven van een bijdrage van hun ouders. De drempel voor een uitkering is te hoog en daarnaast worden er hoge eisen gesteld aan de jongeren bij de aanvraag van een uitkering. Jongeren zoeken dan een andere manier om aan geld te komen. Deze participanten denken dat het krijgen van een uitkering geen invloed heeft op voortijdig schoolverlaten.

÷Een uitkering krijgen is tegenwoordig erg moeilijk, dus dit komt bijna niet meer voor. De kans is nu veel kleiner dan in de jaren 90 dat je zomaar een uitkering krijgt. Er moet echt veel aan de hand zijn met je.∅

Hulpverlening

Instanties

Volgens 12 participanten komen jongeren in aanraking met hulpverlening voor, tijdens en na dat de jongeren voortijdig schoolverlaten. Instanties die het meest genoemd worden door de participanten zijn Bureau Jeugdzorg en Pactum-Rijnside. Daarnaast worden het UWV, justitie, Team VSV, MEE en Rijnstad regelmatig genoemd. Twee participanten geven aan dat de jongeren ook geholpen worden door het BAC, Proporosona, 2getthere, Vast en Verder, Leger des Heils, Jona huis, Gelderse Roos en Leerplicht. Alle participanten geven aan dat de jongeren geholpen worden door meerdere instanties en dat dit meestal gelijktijdig plaatsvinden. Er wordt niet altijd succes behaald

door de instanties. Soms lukt het de instanties om jongeren te overtuigen terug te stromen naar school of op school te blijven, maar vaak is dit ook niet het geval.

Instanties slagen er niet altijd in om jongeren te helpen, omdat de jongeren hulpverleningmoe zijn en dus niet meer open staan voor de hulp. De participanten geven aan dat de jongeren geholpen worden door veel instanties tegelijk en dat de onderlinge samenwerking minimaal is. Daarnaast loopt het hulpverleningsdossier vaak al jaren en is er nog geen vooruitzicht op succes. De jongeren beginnen zich dan af te zetten tegen de hulpverlening waardoor er geen vooruitgang wordt geboekt. Volgens de participanten moeten de jongeren weer positief tegen hulpverlening aan kijken. Dit kan door middel van samenwerking en vermindering van het aantal instanties bij dezelfde persoon.

∴ Veel jongeren hadden een afkeer van hulpverlening, omdat ze dan tijdelijk werden geholpen dus hadden ze er weerstand tegen en zeiden: het helpt toch allemaal niet! Dus het was ook wel moeilijk om dan weer met die jongeren te gaan werken, want ze zaten in een negatieve houding.∅

Hulpverleners gaan volgens de participanten te formeel om met de jongeren. Jongeren hebben niet geleerd om afspraken na te komen, vooral wanneer deze op locatie van de hulpverlener plaatsvinden. Daarnaast geven participanten aan dat jongeren met meervoudige problematiek gebaat zijn bij veelvoudig contact, dit is niet bij alle instanties mogelijk. Wachtlijsten of doorverwijzingen zijn niet bevorderlijk voor het succes van de hulpverlening volgens de participanten. Zij geven het belang aan van informele en veelvoudig contact met jongeren die voortijdig schoolverlaten.

Twee participanten geven aan dat de jongeren ∴shoppers∅ zijn binnen de hulpverlening. Dat houdt in dat ze gebruik maken van veel verschillende instanties maar het proces voortijdig afbreken. Ze verhuizen plotseling of verbreken al het contact om vervolgens van vooraf aan te beginnen bij een andere instanties. De jongeren hebben moeite om de hulpverlening succesvol af te ronden, omdat ze er afhankelijk van zijn geworden. Hierdoor is het voor de instanties moeilijk om succes te behalen. Daarnaast hebben niet alle instanties genoeg inlevingsvermogen, in de problemen van de jongeren. Ze houden zich voornamelijk bezig met hun eigen belang. Bovendien doen een aantal instanties valse beloftes aan de jongeren, zoals het garanderen van succes. Beloftes liggen gevoelig bij de jongeren omdat zij vaak faalangst hebben. De kans op falen is altijd aanwezig, waardoor deze beloftes niet altijd kunnen worden nagekomen. De instanties bieden vaak geen hulp aan jongeren die 18 jaar of ouder zijn, terwijl die vaak de meeste behoeften hebben aan hulpverlening.

Behoeftes jongeren

Dertien participanten geven aan dat persoonlijke aandacht van invloed is op voortijdig schoolverlaten. Deze jongeren hebben behoefte aan een vertrouwenspersoon. Een hulpverlener moet een ∴klik∅ hebben met de jongeren en hem of haar te kunnen begrijpen. De jongeren ontvangen graag van een vertrouwenspersoon erkenning van hun problemen en geen oordelen over hun levenssituatie. Dit betekent dat de jongeren geholpen worden door iemand die hun wereld kent. Een hulpverlener van

dezelfde leeftijd of uit dezelfde subcultuur zijn hier voorbeelden van. Diversiteit onder de hulpverleners is daarom van belang volgens de participanten.

∴Er moet een vertrouwenspersoon zijn, want ze vinden volwassenen vaak boze mensen. Dat komt omdat ze van volwassenen nog nooit hebben gekregen wat ze verwacht hadden te krijgen. Dus het duurt even voordat een jongere vertelt waar hij/zij bang voor is (í) ze zeggen dan: waarom zou ik jou dat vertellen, wat ik niet kan.

Jongeren zoeken over het algemeen praktische hulp, geven de participanten aan. Deze jongeren weten niet waar ze met vragen heen moeten en willen deze beantwoord krijgen door een hulpverlening. Jongeren zullen eerder vragen om praktische hulp dan om psychologische hulp. Dit terwijl psychologische hulp vaak meer van belang is volgens de participanten. Jongeren laten door praktische hulp verbetering zien op de korte termijn, maar lange termijn verbeteringen blijven uit. Lange termijn verbeteringen ontstaan door psychologische hulp. Volgens de participanten moet praktische hulp laagdrempelig worden vorm gegeven.

Acht participanten geven aan dat jongeren ook behoefte hebben aan het wegnemen van hun angsten. Faalangst komt vaak voor onder deze jongeren omdat zij keer op keer een negatieve ervaring hebben meegemaakt. Voor de hulpverlening is het belangrijk om deze angst weg te nemen, door de jongeren enkel succes ervaringen te laten ondervinden. De lat mag dus niet te hoog worden gelegd en men moet volgens de participanten de angsten van deze jongeren kennen.

∴Als een jongere om 9 uur op kantoor moet komen en er pas om kwart voor 10 is, dan moet je hem niet meteen afstraffen maar blij zijn dat hij er is! Zo moeten ze het leren en je moet je niet boven deze jongeren gaan begeven, maar de negatieve ervaringen wegnemen.

Vijf participanten geven aan dat de jongeren behoefte hebben aan duidelijkheid en grenzen. In de opvoeding en sociale omgeving van deze jongeren ontbreekt het daar vaak aan. Daardoor is voor de hulpverlening van belang dat de jongeren hieraan wennen. Door duidelijk te zijn en grenzen te stellen weten jongeren waar ze in de toekomst aan toe zijn.

Volgens de participanten is het belangrijk dat de hulpverleningsinstanties beschikbaar zijn op verschillende tijden. Deze jongeren hebben regelmatig behoefte aan hulp, ook buiten kantoor uren om.

∴De jongeren hebben iemand nodig die naast hun staat en met ze meedenkt en ook iemand die altijd bereikbaar is. Deze jongeren hebben geen baat bij 9 tot 5 uur werktijden. Daar moeten hulpverleners rekening mee houden, want anders heeft de hulp sowieso geen zin.

Door jongeren op hun eigen niveau te laten leren of werken kunnen ze hun motivatie hoog houden. Twee participanten geven aan dat de jongeren behoefte hebben hun eigen leven te kunnen bepalen. Dit betekent dat het niet bepaald moet worden door de hulpverlening of hun omgeving. Deze

jongeren zullen de hulpverlening niet accepteren en dus niet bereikt worden wanneer vraaggericht gewerkt wordt.

Kortom, jongeren hebben behoefte aan een vertrouwenspersoon die niet alleen beschikbaar is op kantooruren. Een vertrouwenspersoon die duidelijk is en grenzen stelt. Deze persoon moet naast het bieden van praktische hulp ook de negatieve ervaringen of faalangst weg kunnen nemen.

Evaluatie Scoren door Scholing: Stichting Vitesse Betrokken

Sterke punten Scoren door Scholing

Een sterke kant van het project Scoren door Scholing was dat de jongeren tien weken lang dagbesteding kregen. Doordat de jongeren vijf dagen in de week begeleid werden, kregen ze volgens de hulpverleners een kans om een nieuwe start te maken. Op dat moment was er geen enkel project waar de behandeling bestond uit dagbesteding. Een ander sterk punt van Scoren door Scholing was volgens de participanten dat er werd gewerkt in groepen. Hierdoor kon de mentaliteit van de hele groep worden veranderd en niet alleen van één individu. Voor de jongeren is het lastig om als individu te veranderen wanneer de groep niet mee veranderd. Op de langere termijn zwakken deze veranderingen dan weer af. Dit werd voorkomen door de groepsaanpak, volgens de participanten.

Voordelig aan het project was dat het kon worden uitgevoerd bij de voetbalclub Vitesse. De participanten geven aan dat het de jongeren motiveerde wanneer zij konden deelnemen aan een project bij de voetbalclub Vitesse, omdat dit geen schoolse omgeving suggereerde. De doelgroep van het project Scoren door Scholing had vaak moeite met school en hulpverleningsinstanties. De helft van de participanten geeft aan dat een voetbalclub een goede omgeving is om jongeren te motiveren voor een project als Scoren door Scholing.

Andere sterke kanten zijn dat het een nieuw project gestart was, zonder vastliggende en gebaande paden, protocollen of een bestaande interventie. Daarnaast werd de algemeen directeur en de businessclub gebruikt bij het leggen van stagecontacten. Dit wordt door de participanten als pluspunt van het project Scoren door Scholing gezien. Ook de samenwerking met het ROC Rijnijssel en de Gemeente Arnhem wordt gezien als een sterke kant van het project.

Tijdens het project Scoren door Scholing werden spelers ingezet als buddy's en dit wordt door de participanten als meerwaarde gezien. Spelers fungeerden als rolmodel waar jongeren door gemotiveerd werden. Een ander positief punt van Scoren door Scholing is de projectbegeleiding, omdat dit zorgde voor een laagdrempelige aanpak. De participanten geven aan, dat deze begeleiding afhankelijk was van de personen, waardoor het project niet dezelfde impact had gehad zonder deze personen.

÷Het succes lag hem in de benadering. De jongeren voelde zich thuis, gehoord en begrepen. Er was ruimte om te zijn wie ze zijn, want er was ruimte om te falen. De jongeren hadden het gevoel van die mensen hebben vertrouwen in mij.∅

Verbeterpunten Scoren door Scholing

Een zwak punt aan het project Scoren door scholing was dat de doelgroep veranderde door onder andere verandering in de regelgeving voor financiering. Ook kwamen er andere projecten in de regio Arnhem bij die zich op dezelfde doelgroep gingen richten als Scoren door Scholing. Hierdoor nam het aantal inschrijvingen af en werd de criteria rondom het toelaten van de deelnemers verlaagd. Het gevolg van het afwijken van de doelgroep was, dat er jongere jongeren meededen die te maken hadden met veelzijdige en veelvoudige problematieken. Volgens de participanten werd het hierdoor lastiger om het project succesvol te houden, waardoor het project zich inzette op overleven.

Een ander verbeterpunt aan het project Scoren door Scholing is dat de betrokkenheid van de voetbalclub Vitesse gering was. Participanten geven ten eerste aan dat de businessclub de verwachtingen niet waar maakte, met betrekking tot het aanleveren van stageplaatsen. Hierdoor kon niet gerekend worden op volledige medewerking vanuit de voetbalclub Vitesse. Deze medewerking en betrokkenheid van het personeel van de voetbalclub Vitesse uitte zich ook in het feit dat niemand van het personeel zich leek te interesseren voor het project. Hierbij geven participanten aan, dat personeelsleden niet kwamen kijken bij maatschappelijk betrokken projecten. Zij geven aan dat er een ruimte zat tussen Stichting Vitesse Betrokken en de voetbalclub Vitesse.

÷Vitesse geeft aan maatschappelijke betrokken te zijn. Dan vind ik ook dat al het personeel het moet zijn en niet een klein groepje. Het personeel kan namelijk ook een rolmodel zijn.∅

De participanten geven aan dat het inzetten van buddy's als rolmodel minder goed uitpakte dan was verwacht. Ten eerste werd niet bij alle projectgroepen gebruik gemaakt van buddy's, hoewel er wel beloftes waren gedaan. Ten tweede waren niet alle voetballers gemotiveerd om als buddy te fungeren, waardoor het effect wegbleef.

Daarnaast geven de participanten aan, dat tien weken te kort is om gedragverandering bij jongeren te bewerkstelligen. Door het gebruik van follow-up of een langere periode had voorkomen kunnen worden dat de jongeren terug vallen in eerdere problemen.

Een ander zwak punt aan het project was, dat er maar drie instroommomenten waren, waardoor niet alle jongeren elk moment konden instromen. Verder wordt door de participanten aangegeven dat de administratie beter op orde had kunnen of moeten zijn. Wanneer instanties informatie wilden hebben over een jongere die later bij hen instroomde, was dat vaak niet beschikbaar.

Twee participanten geven aan dat de (on)beschikbaarheid van materialen en de locatie buiten het stadion verbeterpunten zijn aan het project en het succes tegenwerkte.

Scoren door Scholing: aansluiting doelgroep?

Wanneer het project wordt doorgezet wordt zou er wederom een projectleider moeten zijn met een klik met de jongeren. Door het vertrouwen van de jongeren te winnen kan succes worden

behaald. Daarnaast zou er een projectleider moeten zijn die de financiering en de administratie bijhoudt, zodat de projectleider geen kostbare tijd verspilt aan administratie in plaats van werken met de jongeren.

Gedurende het project moet gewerkt worden met een duidelijk omschrijving van de doelgroep waar niet vanaf geweken mag worden. Participanten geven aan dat wanneer het noodzakelijk is dat de doelgroep moet worden aangepast, het project stopgezet zou moeten worden. Binnen de doelgroep moet er een leeftijdsgrens zijn en moeten gescheiden leeftijdsgroepen zijn. Dit om onderlinge beïnvloeding te voorkomen. De doelgroep van Scoren door Scholing zou zich niet moeten richten op de jongeren met zwaardere problemen. Tien weken interveniëren is voor hen te kort. Jongeren met minder problemen zouden wel binnen tien weken geholpen kunnen worden, volgens de participanten. De doelgroep en de doelstellingen van het project moeten matchen.

Interveniëren door middel van dagbesteding moet behouden blijven. Een reden hiervoor is dat andere projecten hier geen gebruik van maken en het project hierdoor exclusief is. Verder moet er gedurende het project een follow-up ingebracht worden, om succes bij jongeren op de langere termijn te kunnen garanderen. Hierdoor wordt het project ook meer succesvol gezien. Daarnaast geven participanten aan dat het raadzaam zou zijn om tijdens het project gebruik te maken van evidence- of practice-based methodes of theorieën. Door middel van wetenschappelijk bewezen theorieën zou het project meer garantie op succes hebben.

Er moet duidelijke regelgeving komen met betrekking tot het gebruik van de businessclub of de spelers gedurende het project, volgens de participanten. Anders kan er beter worden afgezien van het gebruik hiervan. Voorkomen moet worden dat er onmogelijke beloftes worden gemaakt, welke van grote invloed zijn op jongeren die voortijdig schoolverlaten. Een participant geeft als voorbeeld: *∓Voor de spelers zou een korte sociale vaardigheidstraining moeten komen en voor de businessclub één verplichte stageplaats in het jaar.∅*

Stichting Vitesse Betrokken: aansluiting doelgroepen?

Stichting Vitesse Betrokken moet bij het beschrijven van de doelgroep duidelijke grenzen opstellen. Gedurende het project moet deze kritisch worden gemonitord. Een voorbeeld van een doelgroep waar Stichting Vitesse Betrokken zich op zou kunnen richten zijn jongeren die de overstap maken van de middelbare school naar het MBO. Zij maken regelmatig verkeerde studiekeuzes en hebben behoefte aan praktische hulp. Door middel van stage zouden zij kunnen ∓nuffelen∅ aan verschillende werkvelden.

De participanten geven aan dat hulp eerder gegeven moet worden en een project zich zou moeten richten op jongeren van 13 t/m 15 jaar. Een preventief project of het bewuster maken van het belang van school zijn eventuele voorbeelden voor projecten. Twee participanten geven aan dat een project zich moet richten op jongeren van 21 jaar of ouder. Zij hebben meer bewustzijn dan de jongere doelgroep, waardoor er meer vooruitgang en dus succes behaald kan worden. Echter drie

participanten geven aan dat een project zich moet richten op jongeren van 17 jaar. Aangezien deze leeftijd vlak voor de leerplichtleeftijd ligt, waar jongeren een groot risico lopen om voortijdig te stoppen met school. Over het algemeen wordt gesteld dat Stichting Vitesse Betrokken zich het beste kan richten op de jongere doelgroep, omdat deze jongeren nog het meest stuurbaar zijn. Zij beschikken nog over een bepaalde motivatie. Daar tegenover heeft de zwaardere en oudere doelgroep minder motivatie en zal succes minder snel gegarandeerd kunnen worden. Binnen de hulpverlening is er weinig hulp voor de zwaardere doelgroep (veelvoud aan problemen) en zal daarom verwacht worden dat Stichting Vitesse Betrokken zich hierop richt. Stichting Vitesse Betrokken moet bij een project de doelgroep vraaggericht benaderen. De doelstellingen van een project zijn bepalend voor de doelgroep waar de stichting zich op richt, volgens de participanten.

Vier participanten geven aan dat bij een project realistische doelstellingen gesteld moeten worden. Hierbij moet rekening worden gehouden met de complexiteit en diversiteit aan problemen bij de gekozen doelgroep. De participanten geven aan dat bij de zwaardere doelgroep een kort project van enkele weken alleen gericht kan worden op probleemoplossing (schulden of faalangt etc). Bij de zwaardere doelgroep in een lang traject zouden ontwikkelingsdoelstellingen gesteld kunnen worden, zoals werk en school. Bij een doelgroep met minder problematiek kunnen de projecten van kortere duur zijn, volgens de participanten. Aangezien hierbij sneller gericht kan worden op ontwikkelingsdoelstellingen.

Vier participanten geven het belang aan van duurzaamheid bij een project. Dat houdt in dat de resultaten die worden behaald gewaarborgd moeten worden in de toekomst. Er zijn verschillende manieren voor Stichting Vitesse Betrokken om succes op de langere termijn te garanderen. Zij zouden bijvoorbeeld kunnen werken aan de hand van evidence-based methodes.

Alle participanten geven aan dat een project van Stichting Vitesse Betrokken maximaal gebruik moet maken van de kracht van voetbal. Ze zouden deze kracht goed kunnen exploiteren, volgens de participanten. De voetbalclub Vitesse is voor veel jongeren een voorbeeld en hier zou bij de projecten de nadruk op moeten liggen.

Slecht één participant ziet geen de rol weggelegd voor Stichting Vitesse Betrokken bij voortijdig schoolverlaten en vindt dit meer een aangelegenheid voor de school. De overige participanten zien dit wel en geven voorbeelden voor eventuele projecten. Zo zou er een project moeten zijn dat een jaar duurt en jongeren met de zwaarste problemen en uit detentie hulp biedt. Verder zou de stichting verder moeten binnen een project met een dagbestedingprogramma. Jongeren leren hierdoor het juiste dag en nacht ritme om succesvol een studie af te maken of werk uit te voeren. Daarnaast zou Stichting Vitesse Betrokken jongeren in een time-out van school kunnen opvangen. Doordat deze jongeren nog niet zijn uitgestroomd, kan de interventie zich richten op lichtere problematieken. Ook zou de stichting een soort Scoren door Scholing school op kunnen richten. Gericht op niveau één onderwijs met verschillende leeftijdsgroepen. Dit project zou meerdere jaren moeten bestaan (bijlage 2).

Discussie

Het doel van dit onderzoek was om de risicofactoren en behoeftes van voortijdig schoolverlaters in kaart te brengen. Specifiek is gekeken naar factoren gerelateerd aan het individu, het gezin, de school, de sociale omgeving en de arbeidsmarkt. Om dit te onderzoeken zijn 18 participanten geïnterviewd die werkzaam zijn in diverse organisaties gericht op voortijdig schoolverlaten. Centraal stond hierbij het beantwoorden van de volgende vragen: *Wat zijn de risicofactoren en behoeftes van jongeren die voortijdig schoolverlaten in de regio Arnhem? Hoe zou een interventie kunnen aansluiten op de risicofactoren en behoeftes van voortijdig schoolverlaters?*

Persoonsgebonden factoren

Risicofactoren Voortijdig schoolverlaters zijn jongeren waarbij problemen cumuleren, ook wel multiprobleem jongeren genoemd. Door de diversiteit en complexiteit van problemen waarmee de jongeren kamen, is het moeilijk te onderscheiden welk (onafhankelijk) probleem ten grondslag ligt aan het voortijdig schoolverlaten. Door de respondenten in dit onderzoek is ongemotiveerdheid aangegeven als één van de belangrijkste redenen om voortijdig te stoppen met school. Dit ontstaat volgens de participanten vaak als gevolg van een verkeerde studiekeuze of weinig stimulatie vanuit huis. De participanten geven aan dat de jongeren de school dan minder interessant vinden. Dit is in overeenstemming met de resultaten uit het onderzoek van Rumberger (2001) waaruit blijkt dat als gevolg van een geringe motivatie de interesse in school daalt en jongeren daardoor voortijdig stoppen met school.

Verder speelt volgens de participanten een laag cognitief vermogen bij de jongeren een rol bij voortijdig schoolverlaten en ook een negatief zelfbeeld of faalangst. De participanten geven aan dat faalangst ontstaat doordat zij negatieve ervaringen hebben opgedaan tijdens hun voorafgaande jaren op school. Uit eerder onderzoek bleek ook dat jongeren met psychische of sociale problemen vaker voortijdig school verlaten (Rooij, et al., 2010). Tevens geven participanten aan dat problemen op gebied van seksualiteit, zoals tienerzwangerschappen, van invloed zijn geweest op voortijdig schoolverlaten.

Ook drugsgebruik is een risicofactor voor voortijdig schoolverlaten, aldus de participanten. Een meerderheid van de jongeren die voortijdig schoolverlaten gebruikt regelmatig drugs en het drugsgebruik neemt toe nadat zij voortijdig gestopt zijn met school. Ook dit is in overeenstemming met eerder onderzoek, waarbij drugsgebruik als voorspeller wordt aangegeven van voortijdig schoolverlaten (Rooij, et al., 2010). Tot slot is het hebben van een financiële schuld de grootste risico voor school verlaten; meer dan helft van de jongeren stopt met school doordat ze financiële schulden hebben. Hierbij zijn studiefinancieringen en materiële aankopen de grootste boosdoeners. Deze

resultaten komen overeen met eerder onderzoek waarbij is aangegeven dat financiële zekerheid kan voorkomen dat jongeren voortijdig schoolverlaten (Schreiner & Sherraden, 2005).

Gezin gerelateerde factoren

Risicofactoren Meer dan de helft van de jongeren komt volgens de participanten uit een éénoudergezin en zij denken dat dit van invloed is op het voortijdig schoolverlaten. Hierbij is er een extra samenhang wanneer één van de ouders is overleden. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de jongeren meestal meer stress ervaren als gevolg van ruzies of verlies van het contact met één van de ouders doordat ze het ouderlijk huis moeten verlaten, vergeleken met jongeren uit een tweeoudergezin. Ook het onderzoek van Traag en van der Velden (2011) geeft aan dat jongeren die school verlaten over het algemeen uit een éénoudergezin komen en dat dit zijn invloed lijkt uit te oefenen door vermindering van sociaal contact met één van de ouders.

Volgens de participanten woont meer dan de helft van de jongeren die voortijdig schoolverlaten niet thuis, maar op zichzelf of bij vrienden of familieleden. Het contact met de ouders is hierdoor sporadisch of onregelmatig. Daarnaast is het voor broers of zussen in hetzelfde gezin een risicofactor wanneer een gezinslid voortijdig stop met school, volgens de participanten. Het gezin van een jongere die voortijdig schoolverlaat, kenmerkt zich regelmatig door intergenerationele problematiek. Dat blijkt uit het feit dat veel ouders zelf ook geen diploma hebben behaald en zelf ook voortijdig schoolverlaters zijn, volgens de participanten. Gleason en Dynarksi (2002) lieten ook zien dat jongeren die voortijdig schoolverlaten een grotere kans hebben ouders te hebben die zelf ook voortijdig schoolverlaters zijn. Soms zijn de problemen die ten grondslag liggen aan het schoolverlaten van de ouders vergelijkbaar met de problemen waarmee hun kinderen te maken hebben, zoals drugs gebruik, faalangst en ongemotiveerdheid. Daarnaast kampen ouders die zelf voortijdig school hebben verlaten regelmatig met de problemen die daarvan een gevolg zijn, zoals werkeloosheid of schulden. Door een gebrek aan inzicht, tijd en controle zijn zij niet in staat om vergelijkbare problematiek bij hun kinderen te herkennen of er adequaat op te reageren.

Behoeftes Ouders zouden volgens de participanten een belangrijke rol kunnen spelen in het voorkomen van voortijdig schoolverlaten, door bijvoorbeeld een goed rolmodel te zijn en communicatief betrokken te zijn bij de ontwikkelingen die het kind op school doormaakt en de problemen die daarbij ontstaan. Uit de literatuur blijkt dat ouders een positieve invloed kunnen hebben op de schoolresultaten door gedoseerd te monitoren (Verdugo, 2011). Gedoseerd monitoren houdt in dat ouders het schoolproces van hun kinderen kritisch volgen.

School gerelateerde factoren

Risicofactoren Voortijdig schoolverlaten vindt volgens de participanten voornamelijk plaats op MBO scholen op niveau 1,2 en 3. Dit gebeurt meestal rond de leeftijd van 18 jaar, omdat de jongere dan niet meer leerplichtig is. Ook uit het onderzoek van de Rooij en collega's (2010) blijkt dat

het niveau van de school van invloed is op voortijdig schoolverlaten, waarbij scholen met een lager niveau meer voortijdig schoolverlaten hebben. Volgens de participanten is niet alleen het niveau maar ook de afstudeerrichting een belangrijke determinant van school verlaten. Zo stromen er minder leerlingen uit bij zorgopleidingen dan bij de opleidingen gericht op handel, beveiliging en techniek. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat docenten in een zorgopleiding meer begaan zijn met hun leerlingen en dat leerlingen tijdens een zorgopleiding openhartiger praten over hun problematiek.

Hoewel voortijdig schoolverlaten vaker voorkomt bij jongeren met een lager cognitief vermogen, denken de participanten dat een eventueel verschil tussen het cognitief vermogen en het niveau van de opleidingen van het MBO niet de hoofdoorzaak is van het voortijdig school verlaten. Eerder zorgt een cumulatie van persoonlijke problemen ervoor dat zij hun motivatie voor school verliezen, slechte cijfers halen en daardoor in een negatieve spiraal raken waardoor zij voortijdig uitstromen.

Jongeren die verhoogd risico lopen om voortijdig school te verlaten, vertonen volgens de participanten als eerste symptoom vaak spijbelen. Onder jongeren die voortijdig schoolverlaten komt een historie van spijbelen dan ook zeer regelmatig voor. Docenten zouden spijbel gedrag moeten vaststellen en verklaren, enkel blijkt dat docenten op het MBO weinig tot geen inzicht hebben in de persoonlijke problematiek van de jongeren. Een mogelijke verklaringen volgens de participanten hiervoor is, dat vooral oudere docenten, moeite hebben om verbinding te maken met leerlingen en hun vertrouwen niet kunnen winnen. Lessard en collega's (2008) suggereerde zelfs dat een negatieve relatie, tussen een leerling en diens docent, één van de belangrijkste redenen is om voortijdig te stoppen met school.

Scholen lijken onvoldoende te ondernemen om te voorkomen dat jongeren voortijdig uitvallen, volgens de participanten. Mogelijk zouden scholen meer effect behalen, wanneer zij rojecten gericht op voortijdig schoolverlaten zouden uitbesteden aan instanties met expertise. Daarnaast zijn de scholen de laatste jaren in grootte toegenomen, waardoor de persoonlijke aandacht voor leerlingen en het overzicht van de docenten afneemt. Daarnaast is op de grote scholengemeenschappen de kans op gevoel van anonimiteit groter. Uit het onderzoek van Verdugo (2011) blijkt ook dat leerlingen op grote scholen meer kans hebben op voortijdig schoolverlaten dan leerlingen op kleine scholen.

Daarnaast is er op het MBO te veel vrijheid voor een leerling volgens de participanten en zou de structuur van het onderwijs teruggedraaid moeten worden naar een negen tot vier lesurenrooster. Volgens de participanten neemt door een beperking in de vrijheid het spijbelgedrag af en kan voortijdig schoolverlaten voorkomen worden. Verder zouden scholen streng moeten controleren op spijbelen door bijvoorbeeld sancties en moet er meer aandacht besteedt worden aan het eindgesprek (exit-gesprek) wanneer een leerling zich uitschrijft. Dit is in overeenstemming met de resultaten uit het onderzoek van Rooij en collega's (2010) waaruit blijkt dat een goed werkend verzuimregistratiesysteem kan voorkomen dat leerlingen voortijdig uitstromen. Ook zouden er volgens de participanten betere intakegesprekken op scholen moeten komen en zouden jongeren beter

geïnformeerd moeten worden over de inhoud van de studie, zodat een verkeerde studiekeuze voorkomen wordt. Verder is ook de kwaliteit van het onderwijs een aandachtspunt, volgens de participanten. Dit is overeenstemming met de resultaten van de Rooij en collega's (2010) die aangeeft dat de kwaliteit van de school van invloed is op voortijdig schoolverlaten.

Behoeftes Volgens de participanten hebben leerlingen op een school behoefte aan werkzame zorgstructuren, waarbinnen laagdrempelige begeleiding valt. Deze laagdrempelige begeleiding moet gebaseerd zijn op een vertrouwensband.

Factoren gerelateerd aan de sociale omgeving

Risicofactoren De culturele achtergrond van de leerling lijkt volgens een aantal participanten wel, en volgens een aantal participanten niet van invloed te zijn op het risico op voortijdig schoolverlaten. Dit is in tegenstelling met eerder onderzoek waarbij etnische achtergronden wel van invloed bleken op voortijdig schoolverlaten (Rooij et al., 2010, Traag & van der Velden, 2011). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat jongeren allemaal opgroeien in één straatcultuur in een wijk. Deze cultuur staat dan boven de eigen cultuur en is wel van invloed op voortijdig schoolverlaten. Een culturele achtergrond kan volgens de participanten van invloed zijn op de relatie tussen de ouder en school, aangezien de ouders vaak te maken hebben met een taalbarrière of geringe kennis van het Nederlandse schoolsysteem. Ook kan de culturele achtergrond van invloed zijn op de relatie tussen ouders en jongeren, omdat ouders uit allochtonen culture vaak hogere verwachtingen hebben van hun kinderen hetgeen aanleiding geeft tot voortijdig schoolverlaten.

Zoals op basis van de literatuur werd verwacht heeft de socio-economische status van de wijk waarin jongeren opgroeien invloed op voortijdig schoolverlaten. Dit komt doordat jongeren verkeerde rolmodellen hebben in een wijk waarin het percentage school verlaten hoog is. Vooral in de probleemwijken van Arnhem (Klarendal, Presikhaaf, Malburgen, het Arnhemse Broek en Geitenkamp) is voortijdig schoolverlaten een -gebruikelijk- fenomeen, volgens de participanten. Gleason en Dynarki (2002) geven in hun onderzoek aan dat jongeren in verstedelijkte gebieden een grotere kans hebben om voortijdig te stoppen met school. In de gebieden met -grotestedenproblematiek- en veel huishoudens met een laag inkomen komt voortijdig schoolverlaten vaker voor (Rooij et al., 2010).

Tot slot kunnen vriendschappen van invloed zijn op voortijdig schoolverlaten, volgens de participanten. Soms zorgen vrienden voor stimulaties en verleidingen die ertoe kunnen leiden dat jongeren niet meer naar school willen gaan. Ook gaan jongeren soms spijbelen of werken, om te kunnen voldoen aan de standaarden van een vriendenkring. Volgens de participanten zullen vrienden jongeren niet direct aansporen om te stoppen met school, maar hun opinie kan daar indirect wel aan bijdragen. Ook binnen de literatuur is de samenhang van vriendschap en voortijdig schoolverlaten aangegeven. Vitaro, Larocque, Janosz en Tremblay (2001) onderzochten dat verwerping en -verkeerde- vrienden kunnen leiden tot voortijdig schoolverlaten.

Arbeidsmarkt gerelateerde factoren

Risicofactoren De participanten zijn verdeeld over het feit of het hebben van betaald werk van invloed is op voortijdig schoolverlaten. De helft van de participanten geeft aan dat jongeren nauwelijks een vorm van dagbesteding hebben, nadat zij zijn uitgestroomd en de andere helft stelt dat de jongeren school verlaten om te gaan werken. Jongeren stellen hun prioriteiten bij korte termijn voordelen en stellen het belang van geld verdienen boven het hebben van een opleiding. Helaas blijkt op langere termijn dat de banen relatief laagbetaald zijn en vaak van korte duur, waardoor ze na enige tijd zonder de vereiste startkwalificaties op zoek moeten naar werk. Volgens Montmarquette, Viennot-Briot en Dagenais (2007) verlaten leerlingen inderdaad voortijdig school vanwege de aantrekkingskracht van betaald werk. Dit is afhankelijk van het baanperspectief en het minimumloon. Ook blijkt uit onderzoek dat jongeren die voortijdig uit lage opleidingsniveaus stromen op langere termijn minder vaak werkzaam te zijn en dus minder kans te maken op een betaalde baan (De Vries, Wolbers, & van der Velden, 2004). De participanten in dit onderzoek geven aan, dat een meerderheid van de jongeren dan ook aanspraak maakt op een uitkering wanneer zij voortijdig uit school stromen.

Hulpverlening

Risicofactoren Jongeren die voortijdig schoolverlaten hebben volgens de participanten komen vaak in aanraking met veel verschillende instanties. Met name Bureau Jeugdzorg en Pactum-Rijnside zijn betrokken bij het proces voortijdig schoolverlaten volgens de participanten. Daarnaast komen ook andere instanties aan bod, zoals UWV en leerplicht. Soms lukt het de instanties de jongeren te overtuigen, terug te stromen naar school of op school te blijven, maar helaas is dit vaak ook niet het geval. Dit kan onder andere verklaard worden uit het feit dat jongeren hulpverleningsmoe zijn, de hulpverlening te formeel is, er te gering contact is tussen de hulpverlener en de cliënt of dat jongeren niet geholpen willen worden, waardoor zij gaan 'shoppen' tussen de instanties.

Behoeftes Binnen de hulpverlening hebben jongeren volgens de participanten behoefte aan een vertrouwenspersoon. Belangrijk is voor hen dat deze hulp laagdrempelig is en dat zij het gevoel krijgen dat de persoon hen goed begrijpt. Daarnaast geven de participanten aan dat veel jongeren ook praktische hulp zoeken, zoals financieringsadvies of studieadvies. Verder moeten veel jongeren hun angsten om te falen zien te overwinnen, door middel van positieve ervaringen. Hierbij zijn duidelijke grenzen, eerlijkheid en realiteit belangrijke aspecten. Vanaf 18-jarige leeftijd willen jongeren vaak zelf de indeling van hun leven bepalen en hebben daarbij weinig behoefte aan invloed van buitenaf, volgens de participanten. Door middel van flexibele instroom, zouden jongeren na het tijdelijk schoolverlaten weer terug moeten kunnen stromen in school. Uit verschillende onderzoeken blijkt ook dat instanties meer moeten gaan samenwerken en een meer centrale aanpak zouden moeten hanteren gericht op het individu. (Rooij et al., 2010, Eimers, 2006). Hierdoor zal voorkomen kunnen worden dat jongeren gaan 'shoppen' tussen instanties en hulpverleningsmoe wordt.

Evaluatie Schoren door Scholing: Stichting Vitesse Betrokken

Scoren door Scholing Het project Scoren door scholing geïmplementeerd door Stichting Vitesse Betrokken, een organisatie binnen de voetbalclub Vitesse, richtte zich op jongeren die voortijdig gestopt waren met school. Een sterke kant van het project was, dat tijdens het project gewerkt werd aan de hand van dagbesteding. Scoren door Scholing was het eerste maatschappelijke project in de regio Arnhem voor schoolverlaters dat zich richtte op het invullen van een dagbesteding. De dagbesteding werd individueel en in groepen vormgegeven. Vooral het groepswerk had positieve gevolgen volgens de participanten. Een ander sterk punt van het project was dat het werd uitgevoerd bij de voetbalclub Vitesse. Hierdoor suggereerde het project geen schoolse omgeving en dit is aantrekkelijk voor jongeren met multiproblematiek. De samenwerking met de gemeente Arnhem, het ROC Rijnijssel en de jeugdhulpverlening hebben het project versterkt, zoals bleek uit de goede begeleiding die gegeven werd bij het project.

Er waren volgens de participanten ook enkele verbeterpunten voor het project Scoren door Scholing. Ten eerste veranderde de doelgroep van jongeren met lichte problematiek naar jongeren met steeds zwaardere problematiek tijdens het vorderen van het project. Dit kwam voort uit het feit dat er niet strikt genoeg werd vastgehouden aan de vooraf gedefinieerde grenzen van de doelgroep. Ten tweede werd de geringe directe betrokkenheid van de voetbalclub Vitesse gezien als nadelig door de participanten. Dit uitte zich onder andere in een beperkte participatie vanuit de businessclub en de rolmodellen (voetballers). Tevens werd de duur van het project, tien weken dagbesteding, als te kort beschouwd voor de complexiteit en diversiteit aan problematiek van deze jongeren.

Behoeftes Binnen het project Schoren door Scholing was er behoefte aan betrokkenheid vanuit het personeel en spelers van de voetbalclub Vitesse. Verder zou er in de toekomst een projectleider moeten zijn die zich volledig richt op het werk met de jongeren en de juiste klik met de jongeren heeft. Een ander persoon zou zich moeten richten op de administratieve zaken en marketing van het project om te voorkomen dat de projectleider kostbare tijd moet besteden aan administratieve zaken in plaats van aan het werk met de jongeren. Ook is er de behoefte aan duidelijke criteria voor het selecteren van de doelgroep, waar niet vanaf geweken kan worden. Wanneer hier namelijk van wordt afgeweken, begeeft het project zich op terreinen waar het wellicht niet voor gekwalificeerd is. Tevens zou het project middels het verlengen van de duur van de dagbesteding betere langere termijn effecten kunnen behalen. Tot slot is er de behoefte aan duidelijke regels binnen de organisatie ten opzichte van het gebruik van de businessclub of buddy's om te voorkomen dat er onnodige beloftes worden gedaan in een toch al kwetsbare groep.

Stichting Vitesse Betrokken De resultaten van het project Scoren door Scholing en andere projecten georganiseerd door Stichting Vitesse Betrokken zijn positief beoordeeld door de participanten. De projecten worden als een toevoeging aan de maatschappelijke betrokkenheid van Arnhem gezien. De grootste kracht van de projecten is dat het georganiseerd wordt vanuit de voetbalclub Vitesse en deze naamsbekendheid heeft en een aantrekkingskracht die geen enkele andere

instantie behaalt. Stichting Vitesse Betrokken zou echter wel kritisch moeten kijken naar de vorderingen van de projecten en de projectleiders, door middel van dagelijkse monitoring en evaluatie.

Aangezien Stichting Vitesse Betrokken vraaggericht zou moeten werken, zouden jongeren met een bepaalde hulpvraag hier terecht moeten kunnen. Voor succes is noodzakelijk dat er bij de jongeren een wil naar verbeteren bestaat. De jongeren die behoren tot de 'zware' doelgroep, gekenmerkt door een grote complexiteit aan problematiek, zoals detentieverleden en harddruggebruik, hebben deze wil vaak niet. In een kortdurend project als Scoren door Scholing is succes voor deze jongeren daardoor moeilijk te behalen. Stichting Vitesse Betrokken zou wellicht beter kunnen kiezen voor een 'lichtere' doelgroep. Een doelgroep die nog stuurbaar is en waarbij rekening kan worden gehouden met de behoeftes die behoren bij hun levensfase. De vraag is alleen of hieraan wel behoefte naar is omdat ook scholen en andere instanties zich steeds meer op deze groep richten. In de toekomst zal daarom meer van Stichting Vitesse Betrokken gevraagd worden om zich juist te richten op de zware doelgroep. Bij hulpverleningsinstanties is een dusdanig intensief project als dat van Stichting Vitesse Betrokken namelijk niet mogelijk. De stichting zal in de toekomst moeten kiezen of zij zich blijft richten op de huidige doelgroep, of in zal gaan op de vraag vanuit hulpverleningsinstanties om de meer gecompliceerde jongeren een plaats te bieden. Dit impliceert een keuze tussen de 'lichte' of de 'zware' doelgroep. In het geval van de 'zware' doelgroep zullen de medewerkers van het project zich moeten verdiepen en kwalificeren in de het passend maken van het project aan de behoeftes van deze doelgroep.

Overwegingen onderzoek

Beperkingen van het onderzoek

Bij het interpreteren van de uitkomsten van dit onderzoek moeten een aantal beperkingen van het onderzoek in acht worden genomen. Allereerst zijn er beperkingen met betrekking tot de participanten. Aan deze studie hebben alleen professionals met ervaring en kennis binnen het vakgebied deelgenomen. Dit heeft implicaties voor de generaliseerbaarheid van het onderzoek, omdat de professionals zelf geen voortijdig schoolverlaters zijn. De resultaten kunnen hierdoor gekleurd zijn naar de visie van de professionals.

De gerapporteerde visie van de participanten kan beïnvloed zijn door het effect van snowball sampling. Voor het verzamelen van de onderzoeksgroep is gebruik gemaakt van de eigen netwerkkring van de participanten en kan er een selectieve onderzoekspopulatie zijn ontstaan. Hierdoor kan er te weinig variatie zijn ontstaan tussen de participanten. In het onderzoek zijn interviews met medewerkers van MBO scholen opgenomen, maar omdat MBO docenten geen tijd hadden om mee te werken aan dit onderzoek was het moeilijk om MBO docenten te includeren. Ook zijn er enkel medewerkers van MBO scholen opgenomen in het onderzoek, door het geringe

tijdsbestek, en kunnen de onderzoeksresultaten dus niet generaliseert worden naar leerlingen van andere onderwijs.

Sterke kanten van het onderzoek

Een sterke kant van dit onderzoek is onder ander de individuele afname van de interviews. Hierdoor kan per participant het onderwerp grondig per topic worden uitgediept. Daarnaast heeft een individueel interview de voorkeur omdat het ruimte geeft voor eventuele zaken die gevoelig liggen. Tijdens de interviews hebben de participanten hierdoor waarschijnlijk in mindere mate sociaal wenselijke antwoorden gegeven. In individuele gesprekken kunnen veel onderwerpen worden behandeld (Baarda, de Goede & Teunissen, 2005). Ten tweede is het gebruik van de topiclijsten een sterke kant van dit onderzoek, omdat hierdoor een grotere zekerheid werd gecreëerd dat alle onderwerpen werden besproken. De onderwerpen lagen voorafgaand vast, maar de bevragsingsmethode was wel open en werd aangepast aan de participant (Boeije, 2005, Baarda et al., 2005). De structuur van de topiclijst binnen het interview fungeerde bij de participanten die direct met de jongeren in contact stonden als leidraad en bij de participanten die indirect in contact stonden met jongeren als checklist. Desondanks is opvallend dat er geen verschillende resultaten zijn gevonden tussen de participanten die direct in contact stonden en zij die dat wel hadden. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de meeste van deze participanten eerder werkzaam waren geweest met voortijdig schoolverlaters.

Aanbevelingen wetenschappelijk onderzoek

Toekomstig onderzoek zou zich kunnen richten op het betrekken van meerdere participanten uit verschillende sectoren. Hierbij zou gekeken kunnen worden naar het betrekken van zowel middelbare- als basis scholen bij het onderzoek. Daarnaast zou bij een grootschalig onderzoek ook de jongeren zelf onderzocht kunnen worden. Dit zou kunnen door middel van enquêtes. Een kanttekening hierbij is dat deze jongeren moeilijk traceerbaar zijn en sociaal wenselijke antwoorden kunnen geven. Het onderzoek zou zich dan moeten richten op een grotere regio, zodat de kans groter is op een omvangrijke onderzoeksgroep. Verder zou er uitgebreider onderzoek naar de specifieke behoeftes van jongeren die voortijdig schoolverlaten moeten worden gedaan. Met behulp van die informatie kunnen evidence-based interventies ontwikkeld worden die gericht zijn op het landelijk reduceren van schoolverzuim. Tot slot zou er onderzoek kunnen worden gedaan naar de potentiële bijdrage die voetbalclubs kunnen leveren aan een maatschappelijk probleem zoals voortijdig schoolverlaten.

Praktische aanbevelingen

Aansluiten bij de behoeftes

Uit dit onderzoek is geconcludeerd dat voortijdig schoolverlaten voortvloeit uit een complexiteit en diversiteit aan problemen. Hierdoor is het lastig om een interveniërend project voor voortijdig schoolverlaten te ontwikkelen. Gedurende het project moet rekening worden gehouden met de veelvoud aan problemen en daarnaast de behoeftes van de jongeren. De behoeftes van jongeren kunnen door middel van de piramide van Maslow (1943) worden gecategoriseerd. Deze piramide is opgebouwd uit verschillende lagen van behoeftes. De eerste behoefte van een mens is die van organische en lichamelijke behoeftes. Hieronder vallen eten, slapen, dringen en ontlasten. Er moet dus eerst gekeken of het leven van jongeren op dit moment hieraan kan voldoen. De tweede vorm van behoefte staat voor veiligheid en zekerheid, waaronder huisvesting en financiële zekerheid vallen. Als derde volgen de sociale behoeftes, waaronder liefde en vriendschap vallen en als de vierde behoefte volgen waardering en erkenning. Tot slot is de vijfde behoefte gericht op zelfontplooiing en ontwikkeling (Winner, 2007). Wanneer een mens zijn fundamentele behoeftes niet bevredigt volgens de volgorde van de piramide, zou deze verminderen in zijn volle mensheid en zou het zijn menselijkheid blokkeren in zijn mogelijkheden (Maslow, 1943). Volgens de piramide van Maslow zouden jongeren met een complexiteit aan problemen bijvoorbeeld eerst geholpen moeten worden met het oplossen van problemen omtrent financiële schulden en relationele problemen binnen het gezin, alvorens gewerkt kan worden aan andere problemen en een eventuele terugkeer naar school.

Preventie door coaching

Tevens zou er in de toekomst gericht kunnen worden op het voorkomen dat jongeren uitvallen. Voortijdig schoolverlaten is over het algemeen goed herkenbaar door onder andere spijbelen. Deze signalen van voortijdig schoolverlaten moeten worden opgepakt door een begeleider, zodat preventief kan worden voorkomen dat jongeren uitvallen. Daarbij blijkt uit dit onderzoek dat jongeren tijdens hun schoolcarrière ook behoefte hebben aan persoonlijke begeleiding of iemand waar ze terecht kunnen met hun problemen. Een leerling zou tijdens de schoolperiode gecoacht kunnen worden door zijn of haar docent of door een externe organisatie. Het is noodzakelijk dat de begeleiders een onderdeel van de school vormen, maar tegelijkertijd flexibel zijn en onafhankelijk kunnen handelen. Onder begeleiding van een behandeltraject bij deze coach zou een leerling ook tijdelijk zijn of haar opleiding stil kunnen leggen. Door middel van coaching kunnen jongeren begeleid worden bij het opnemen van de eigen verantwoordelijkheden die horen bij een realistische kijk op de toekomst (Cauffman, 2006). Door op een creatieve wijze te zoeken naar mogelijkheden binnen de bestaande structuren worden er nieuwe structuren geschapen. In de ideale situatie zou de begeleider hierbij geen oplossingen aanbieden of verbeteringen aanreiken, maar proberen deze te ontlocken aan de jongeren zelf. Hierbij wordt onder ander gebruik gemaakt van complimenteren,

toekomst gerichtheid, sterke punten zoeken en de context van jongeren (Cauffman, 2006). Door middel van deze doelgerichte, intensieve begeleiding op school zou men wellicht kunnen voorkomen dat jongeren voortijdig uit school stromen. Daarnaast zullen hierdoor mogelijk problemen bij jongeren aan het licht komen die anders niet waren opgemerkt.

Evidence-based interventies

Aan jongeren die voortijdig school hebben verlaten en een problematiek hebben ontwikkeld zou een evidence-based interventie aangeboden moeten worden waarvan wetenschappelijk is bewezen dat deze doeltreffend en effectief is (Elling, 2009). Het projectmatig gebruik maken van een evidence-based methode verhoogt de kans op effectiviteit op de langere termijn. Voor een project met jongeren met zwaardere problematiek zou bijvoorbeeld de interventie EQUIP gebruikt kunnen worden. Deze interventie richt zich op jongeren tussen de leeftijd van 12 tot 18 met zowel een normale als een lage intelligentie. De interventie richt zich in het bijzonder op jongeren met antisociaal gedrag, delinquent gedrag, gebrekkig sociale vaardigheden en een afgebroken ontwikkeling op morelethisch of sociaal-emotioneel gebied (denkfouten) (Elling, 2009). Deze interventie leert jongeren een positieve interactie tegenover andere te gebruiken en leert de jongeren dagelijkse beslissingen maken gedurende hun gehele leven (Dibiase, Gibbs, Potter & Blount, 2012). Deze methode zou kunnen aansluiten bij de behoeften van jongeren die in dit onderzoek volgens de participanten worden omschreven als de 'zware' doelgroep. Zij hebben niet alleen hun school voortijdig verlaten, maar daarnaast ook een complexiteit aan problematiek zoals een detentieverleden en drugsgebruik.

Slot

Geconcludeerd kan worden dat een grote diversiteit en complexiteit aan risicofactoren onder de jongeren kan leiden tot het voortijdig schoolverlaten van school. De aard en de ernst van problemen van voortijdig schoolverlaters varieert per individu. Zo zijn er jonge leerlingen die gaan spijbelen door gebrek aan motivatie na een verkeerde studiekeuze en hierdoor voortijdig uistromen. Maar er zijn ook nog jongeren met een grote cumulatie aan zware persoonlijke problematiek die al sinds jonge leeftijd en zelfs generaties aanwezig zijn. Nieuwe interventies (projecten voor voortijdig schoolverlaten) aangepast aan de behoeften van de specifieke doelgroep zou het probleem van voortijdig schoolverlaten gedeeltelijk kunnen ondervangen. Gedacht moet worden aan intensieve, persoonlijke begeleiding waarin het individu centraal staat en wordt gewerkt volgens evidence-based theorieën. Ook zou de mogelijkheid tot flexibele instroom op school uitgebreid moeten worden wanneer leerlingen spijt krijgen van hun beslissing. Bovenal is bij de aanpak van dit probleem een nauwe samenwerking tussen het gezin, de school en hulpverlenende organisaties van essentieel belang en de gezamenlijk visie dat iedere leerling kans heeft op het behalen van een startkwalificatie.

Referenties

- Astone, N. M. & McLanahan, S.S. (1991). Family structure, residential mobility and school dropout: a research note. *Demography*, 4(31), 575-584.
- Baarda, D. B., de Goede, M.P.M. & Teunissen. *Basisboek Kwalitatief Onderzoek: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen, Nederland: Wolters-Noordhoff.
- Boeije, H. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek: denken en doen*. Amsterdam, Nederland: Boomonderwijs.
- Bosselaar, H., Maurits, E., Molenaar-Cox & Prins, R. (2010) Multiproblematiek bij cliënten: Verslag van een verkenning in relatie tot (arbeids) participatie. *Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid*. 1-110.
- Bragt, C. A. C. van, Bakx, A. W. A., Bergen, T. C. M. & Croon, M. A. (2011). Looking for students' personal characteristics predicting study outcome. *Higher Education*, 61(1), 59-75.
- Bronfenbrenner, U. (1979) *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, Massachusetts: Harvard UP.
- Cauffman, L (2001) *Oplossinggericht management & coaching: simpel werkt het best*. Utrecht (Nederland): Lemma BV.
- Denti, L. G. & Guerin, G. (1999). Dropout prevention: a case for enhanced early literacy efforts. *The clearing house*, 72(4), 231-236.
- Dibiase, A., Gibbs, J. C., Potter, G. B. & Blount, M. R. (2012) *Teaching adolescents to think act responsibly: the Equip approach*. Champaign, Illinois (USA): Research Press.
- Drapela, L. A. (2006). The effect of negative emotion on licit and illicit drug use among high school dropouts: An empirical test of general strain theory. *Journal of Youth and Adolescence*. 35(5), 755-770.
- Eimers, T. (2006) *Vroeg is nog niet voortijdig: naar een nieuwe beleidstheorie voortijdig schoolverlaten*. Nijmegen: Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt.
- Elling, M. W. (2009). *Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'EQUIP'*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Verkregen op 23 mei, 2011, van www.nji.nl
- Fagan, F. & Pabon, E. (1990). Contributions of delinquency and substance use to school dropout among inner-city youths. *Youth and Society*, 21(3), 306-354.
- Ghesquière, P (1993). *Multi- problem gezinnen; Problematische hulpverleningssituaties in perspectief*. Leuven: Garant.
- Gleason, P., & Dynarksi, M. (2002). *De we know whom te serve? Issues in using risk factors to identify dropouts. A research report from the School Dropout Demonstration Assistance Program Evaluation*. Washington: U.S. Department of Education.

- Hernandez, M. & Nesman, T. M. (2004). Issues and strategies for studying latino student dropout at the local level. *Journal of Child and Family Studies*, 13(4), 453-468.
- Jong, U. de, Vendel, V. & Hoekstra, P. (2002). Studieuitval van studenten met een vwo-diploma: het doet er niet toe wie je bent, het gaat erom wat je doet. *Sociale Wetenschappen*, 45(3), 40-52.
- Larrivee, B. & Bourque, M. L. (1991). The impact of several dropout prevention intervention strategies on at-risk students. *Education*, 112(1), 48-63.
- Lessard, A., Butler-Kisber, L., Fortin, L., Marcotter, D., Potvin, P. & Royer, E. (2008). Shades of disengagement: High school dropouts speak out. *Social Psychological Education*, 11, 25-42.
- Lunenbrug, F. C. (1999). Helping dreams survive: dropout interventions. *Contemporary Education*, 71(1), 5-9.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50, 370-996.
- Montmarquette, C., Viennot-Briot, N., & Dagenais, M. (2007). Dropout, school performance, and working while in school. *The Review of Economics and Statistics*, 89, 752-760.
- Rijk, R. de (2011). *Tien jaar team voortijdig schoolverlaten: cijfers voortijdig schoolverlaten RMC regio Arnhem*. Arnhem: team VSV.
- Rijksoverheid (2011). *Leerplicht en kwalificatieplicht*. Verkregen op 2 februari, 2011, van <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerplicht/leerplicht-en-kwalificatieplicht>.
- Rooij, E. van, Pass, J., & Broek, A van den (2010) *Geruisloos uit het onderwijs. Het verschil tussen klassieke en geruisloze risicofactoren van voortijdig schoolverlaten*. Nijmegen: Researched.
- Rossi, P. H., Lipsey, M. W. & Freeman, H. E. (2004). *Evaluation. A systematic Approach*. Thousand Oaks, California (USA): Sage Publication, Inc.
- Rumberger, R. W. (2001). *Why students drop out of school and what can be done?* Santa Barbara, California (USA): Harvard University.
- Schraven, M. (2011). Overzicht projecten Stichting Vitesse betrokken. Voetbal als voertuig voor sociale integratie voor jeugd en jongeren. 1- 7.
- Schreiner, M., & Sherraden, M. (2005). Drop-out from individual development accounts: Prediction and prevention. *Academy of Financial Services*, 14, 37-54.
- Swain, R. C., Beauvais, F. Chaves, E. L. & Oeting, E. R. (1997). The effect of school dropout rates on estimates of adolescent substance use among three racial/ethnic groups. *American Journal of Public Health*, 87(1), 51-55.
- Temple, J. A., Reynolds, A. J. & Miedel, W. T. (1998). *Can early intervention prevent high school dropout? Evidence from the Chicago Child-parent Centers*. Whashington, DC (USA):Institute of Research on Poverty
- Traag, T. & van der Velden, R. K. W. (2011). Early school-leaving in the Netherlands: the role of family resources, school composition and background characteristics in early school-leaving in lower secondary education. *Irish Educational Studies*, 30(1), 45-62.

- Verdugo, R. R. (2011). The heavens may fall: school dropouts, the achievement gap, and statistical bias. *Education and Urban Society*, 43(2), 184-204.
- Vitaro, F., Larocque, D., Janosz, M. & Tremblay, R. E. (2001). Negative social experiences and dropping out of school. *Educational Psychology*, 21(4), 401- 415.
- Vries, R. de, Wolbers, M. & Van der Velden, R. (2004). De arbeidsmarktpositie van schoolverlaters en werkende zonder startkwalificatie. *Raad voor Werk en Inkomen*, 1-50.
- Welling, M. (2000). *Vraaggericht werken in de jeugdhulpverlening*. Verkregen op 6 juni 2011 van <http://www.marionwelling.nl/Artikel%20Vraaggericht%20werken%20in%20de%20jeugdhulpverlening.pdf>
- Winner, R. S. (2007). *Marketing en management*. New Jersey, New York (USA): Pearson Education.
- Yperen, T. van, Booy, Y. & Veldt, M. van der, (2003). *Vraaggerichte hulp, motivatie en effectiviteit jeugdzorg*. Utrecht: NIWZ jeugdzorg.

Bijlagen

Bijlage 1: Topiclijst

Topic 1: Persoonlijkheid

- Persoonlijke factoren van de jongeren
- De culture achtergrond (Allochtoon of autochtoon)
  - Het gebruik van drugs en alcohol
  - De aanwezigheid van schulden en de hoeveelheid

Topic 2: Gezin

- De gezinssamenstelling
- De opvoeding binnen het gezin
  - De verwachtingen van ouders voor de toekomst en onderwijs
  - De vooropleidingen van ouders hebben gevolgd
  - Het contact van kinderen met ouders
  - De gevolgen voor eventuele broers en zussen
  - Het inzicht in de problemen van hun kinderen
  - De vaardigheden waar ouders over moeten beschikken

Topic 3: School

- De schoolprestaties op het moment dat jongeren uitstromen
- De opleiding waar jongeren uitstromen
  - De acties die scholen hebben ondernomen om de leerlingen op school te houden
  - De zorgstructuur die aanwezig is op scholen
  - Factoren op scholen die kunnen voorkomen dat leerlingen voortijdig uitstromen
  - De invloed van docenten op voortijdig schoolverlaten

Topic 4: Sociale Omgeving

- De redenen van de invloed van een wijk
  - De factoren van binnen een vriendengroep

Topic 5: Arbeidsmarkt

- Welke invloed heeft werk op voortijdig schoolverlaten
- Wordt er gebruik gemaakt van een uitkering

Topic 6: Oplossing

- Welke rol heeft de hulpverlening binnen het proces van voortijdig schoolverlaten
  - Evaluatie Scoren door Scholing

Bijlage 2: Citaten (voorbeelden van projecten)

Curatief

1. Participant: "Een langdurig project van bijvoorbeeld een jaar met als perspectief een baan of werk. Natuurlijk vinden jongeren dat minder belangrijk, maar het moet wel gebeuren. Ze kunnen daar niet voor blijven weglopen. Daarnaast kunnen we de jongeren ook niet kunnen we jongeren niet in de Wa-jong en er dan nooit meer uitlaten komen. We moeten binnen een project jongeren confronteren."∅

2. Participant: "Alleen een soort dagbestedingsprogramma maken. Dus puur en alleen een basisritme en het allemaal niet zo moeilijk maken. Er wordt vaak heel moeilijk gedacht bij projecten. Dus ergens verschijnen en dan weer naar huis. Dus niet allerlei vaardigheidstrainingen, maar gewoon actieve arbeid. Deze jongeren moeten gewoon een dag bezig zijn en daarna zijn ze moe. Dus desnoods in de bossen werken, helemaal niet moeilijk werk. Als dat werk dan beloond wordt door iets van Vitesse is dat mooi! Dat brengt namelijk status met zich mee. Leer ze eerst maar eens de basis leren van aanwezig zijn."∅

3. Participant: "Vang de jongeren op in een causerole van vijf bedrijven en laat ze daaraan proeven. Je laat ze dan 5 weken met 2 of 3 bedrijven meelopen. In het voortraject laat je ze bepalen welke 5 bedrijven geschikt zijn voor hen en welke echt goed bij ze past. Laat ze maar eens een kijkje in de keuken nemen en kijken waar ze feeling mee hebben. Dan vooral met leerlingen die jongeren dan 18 jaar zijn, want zij hebben nog drive en dat is belangrijk."∅

4. Participant: "Niveau één vormingsonderwijs dat hoeft helemaal niet op een school. Dat zou je ook bij Vitesse Betrokken kunnen doen binnen een langdurig project. Dan lopen ze met iemand mee die ze motiveert en activeert en met hun het gevecht aangaat. Een school is een beetje te afstandelijk voor deze leerlingen, want daar moeten ze het vaak zelf uitzoeken. Vitesse trekt dan meer aan door de kracht van voetbal, want deze leerlingen hebben gewoon beetje pit nodig. Bij Vitesse konden ze dat nu nog niet bereiken omdat het nog te kort duurde. Er moet gewoon een soort SDS school komen en met verschillende groepen met verschillende leeftijden. Dan kunnen ze op een activerende manier weer naar school leren gaan."∅

Preventief

1. Participant: "Je zou ook jongeren kunnen opvangen in een soort time-out. Dus dan kijk je of je kan voorkomen dat ze uitvallen en dat dan in samenwerking met de school. Eerst samen met de leerling de problematiek oplossen, zodat ze niet uit school vallen. Voor de geldstroom is dat ook beter, want het kost geld als iemand zich uitschrijft op school. Dus dan zeg je: ik ben bang dat deze jongeren gaan uitvallen en dat kost zo en zo veel geld en dat geld kan je besteden aan een project."∅

2. Participant: "Er is genoeg hulpverlening, maar er is geen samenhang tussen die hulpverlening. Daar zou een partij als Vitesse Betrokken een rol in kunnen spelen. Zij kunnen een netwerk opbouwen en sluiten rondom jongeren, zodat ze niet uitvallen."∅

3. Participant: "Een reeds bestaand project. Tussen juli en oktober waren er 300 uitschrijvingen. Daar moest de helft van worden gemaakt. Alle mentoren op deze MBO school moesten allemaal leerlingen aangeven waarvan ze dachten: deze gaat uitvallen. Deze jongeren werden één voor één benaderd en het werkte. Er werd een gesprek aangegaan en een verbinding gemaakt en dat was de succesfactor van het project. Er hebben twee fulltimers aan gewerkt en werd gefinancierd door de bonussen die het ministerie geeft voor iedere leerling die gered wordt."∅